

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Nepilna laika studijas
Studiju programmas “Skolotājs” apakšprogrammas
“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

RITA ZAĻĀ

5-6 gadīgu bērnu iztēles attīstības sekmēšana zīmēšanā

Bakalaura darbs

Darba autors

Rita Zaļā

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais
amats

Dr. Paed.

Grāds

**Antra
Randoha**

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA
2018

Anotācija

Darba autore: Rita Zaļā

Darba nosaukums: 5-6 gadīgu bērnu iztēles attīstības sekmēšana zīmēšanā.

Darba vadītājs: Dr. Paed., Antra Randoha

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt iztēles attīstības sekmēšanas iespējas 5- 6 gadīgiem bērniem.

Pētījuma priekšmets: 5- 6 gadīgu bērnu iztēles attīstība zīmēšanā

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirm skolā

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt un izanalizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par vizuālo iztēli pirmsskolas vecuma bērniem
2. Izstrādāt metodiskos uzdevumus 5 – 6 gadīgiem bērniem iztēles attīstības sekmēšanai zīmēšanā
3. Apkopot rezultātus un izdarīt secinājumus

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā analīze;
- pedagoģiskā novērošana;
- bērnu radošo darbu izpēte;
- darba apkopošana un analizēšana.

Pētījuma bāze: Pirmsskolas izglītības iestāde „X”, 5 – 6 gadīgi 10 bērni.

Atslēgas vārdi: iztēle, pirmsskolas vecums, 5-6 gadīgi bērni, zīmēšana

Darba apjoms: 47 lpp.; 6 tabulas un 15 attēli, 52 izmantotās literatūras avoti; 2 pielikumi.

Pirmajā darba nodaļā tiek apskatīts iztēles jēdziena skaidrojums, vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles attīstības likumsakarības, pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi iztēles attīstības sekmēšanai, iztēles attīstības sekmēšanas iespējas zīmēšana, iepazīstoties un analizējot pedagoģisko un pedagoģiski psiholoģisko literatūru dažādu autoru atziņās.

Otrajā darba nodaļā darba autore pētījuma ietvaros ozstrādā aktivitāšu plānu iztēles attīstības veicināšanai, no kurām tiek atspoguļotas 3 aktivitātes. Kā arī tiek veikta pētījuma rezultātu analīze, ieteikumu izstrāde un secinājumi.

Pētījuma rezultātā izvirzītā hipotēze apstiprinājās- zīmēšana sekmē iztēles attīstību.

Annotation

Author of the work: Rita Zaļā

Working title: Promoting the development of the imagination of 5-6 year old children by drawing.

Supervisor: Dr Paed., Antra Randoha

Purpose of the research: explore the opportunities of developing the imagination of 5-6 year old children theoretically and practically.

Subject of the research: Development of the imagination of 5-6 year old children by drawing.

Object of the research: the pedagogical process in preschools

Tasks of the research:

1. To explore and analyse pedagogical and psychological literature on the visual imagination of preschool age children
2. To develop methodological tasks for children aged 5 – 6 in promoting the development of their imagination by drawing
3. Summarise the results and draw conclusions

Methods of research:

- theoretical analysis;
- pedagogical observation;
- research on children's creative works;
- collection and analysis of works.

Basis of the research: Preschool educational institution "X", 10 children aged 5 – 6.

Key words: imagination, preschool age, children of ages 5-6, drawing

Volume of the research paper: 47 pages; 6 tables and 15 pictures, 52 sources of literature used; 2 annexes.

The first chapter deals with defining the concept of imagination, the regularities in the development of the imagination of the oldest preschool children, the pedagogically psychological conditions for the development of the imagination, the opportunities of promoting the development of the imagination by drawing, through reading and analysing the pedagogical and pedagogically psychological literature in the works of various authors.

In the second chapter of the paper, the author of the research develops an activity plan for promoting the development of the imagination, which outlines 3 activities. Analysis of the research is carried out, recommendations and conclusions are also made.

The hypothesis put forward was confirmed by the research – drawing contributes to the development of the imagination.

Saturs

Ievads	6
1. Iztēles jēdziena skaidrojums teorētiskajās atziņās.....	8
1.1. Iztēles raksturojums	8
1.2. Pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi iztēles attīstības sekmēšanai.....	11
1.3. 5-6 gadīgu bērnu attīstības likumsakarību raksturojums temata ietvaros.....	15
1.4. Zīmēšana- iztēles attīstības sekmētāja.....	17
2. Iztēles attīstības sekmēšanas iespējas 5 -6 gadīgiem bērniem zīmēšanā.....	21
2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums.....	21
2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros	23
2.3. Praktiskais darbs ar bērniem	26
Ieteikumi	41
Secinājumi	42
Literatūras un informācijas avotu saraksts	43
Pielikums	46

Ievads

Lai bērns attīstītos ir jāattīsta viņā vizuālā iztēle- fantāzija. Pastāv tāds uzskats, ka pieaugušiem cilvēkiem nav tik bagāta iztēle kā bērniem. Bērnam iztēle jau ir no dzimšanas, tikai tā ir jāpilnveido, to mēs varam izdarīt lasot dažādas pasakas, dzejoļus, zīmēt zīmējumus, dziedāt dziesmiņas. Mēs varam likt bērnam iedomāties kāds varētu izskatīties pasaku varonis, mudināt viņu to uzzīmēt, vai arī izdomāt turpinājumu savai dzirdētajai pasakai. Mūsdienu bērni liekot lietā savu iztēli prot no nekā radīt ko jaunu. Darba autore min, ka pēc vācu rakstnieka M. Endasa stāsta ir uzņemta bērniem ļoti brīnišķīga filma „Bezgalīgais stāsts”, kurā ir parādīts, kā bērnam lasot grāmatu attīstās vizuālā iztēle- fantāzija.

Vizuālā iztēle ir svarīgākais kas var būt bērnam. Bez tās bērns neizprastu ne pasaku varoņus, ne mākslas darbus. Bērna augstākā nepieciešamākā spēja ir iztēle. Šai spējai jāpievērš rūpīgāka vērība, lai bērna iztēle attīstītos. Iztēle intensīvi attīstās no 5- 15 gadu vecumam. Ja šajā laikā iztēli neattīsta, tad var ātri iestāties iztēles aktivitātes samazināšanās. Vienkārši paskaidrojot- iztēle ir uztvere, kam nav ārējā stimula.

Lai attīstītu iztēli bērniem ir jālasa pasakas, jādzied dziesmas, jāapmeklē dažādi kultūras un mākslas pasākumi, utt. Ir labi ja ir uzņēmīgi vecāki, kas jau no mazotnes cenšas attīstīt saviem bērniem vizuālo iztēli, kā arī skolotāji- pedagogi, kas atbalsta un mudina bērnus uz šīm spējām. Bet mūsdienās ir mazāk attīstītas šīs spējas, jo ik uz soļa nākas saskarties ar pārmaiņām: apkārtējā vidē, sociālajā, politiskajā sfērā, tehnoloģijā. Tagad daudz laika bērni pavada pie mūsdienu tehnoloģijām, kur vizuālās spējas jau izpilda noteiktas komandas.

Bērnam jau visai agrīnā vecumā līdz ar intelekta attīstību veidojas tieksme pēc visa skaistā un daiļā. Bērni ir ļoti radoši, aktīvi un ar lielām mākslinieciskām spējām, jo šajā vecumā viņi ir atvērti radoši izpausties. Šajā vecumā bērni rada daudzveidīgus un interesantus mākslas darbus, kas spilgti atspoguļo viņu iekšējo emocionālo stāvokli, pašsajūtu utt.

Iztēle ir cieši saistīta ar domāšanu. Tā palīdz radīt jaunu tēlu apziņā. Iztēle darbojas dažādās situācijās, kad ir nepieciešams rast jaunus risinājumus. Bērns cenšas attēlot to ko viņš redz, bet tiklīdz viņš sāk zīmēt viņš veido savu iztēli. Bērniem reizēm ir grūti pastāstīt savu domu, bet vieglāk ir ar savu iztēli vizualizēt savu domu, tad ir vieglāk pastāstīt par savu domu.

Bērniem arī ir vajadzīga bagātīga un daudzveidīga materiālu bāze, lai būtu interesanti darboties. Lai taptu interesanti un brīnišķīgi darbi, bērniem patīk izvēlēties no daudzveidīgā materiāli, piemēram, dažādas krāsas un dažādi zīmuļi, krītiņi. Lai bērni gūtu prieku un gandarījumu par savu paveikto darbu pedagogam ir jāieinteresē bērni, jāparāda, ka zīmēšana

ir interesanta. Bērni ir atvērti dažādām radošām idejām, kuru rezultātā rodas ļoti spilgi un fantastiski bērnu darbi. Ir ļoti svarīgi atbalstīt un ļaut bērnam savu iztēli izpaust zīmējot, darbojoties ar dažādiem materiāliem, nebūtu vēlams bērnam aizliegt izpaust viņu iztēli dažādos veidos, lai bērns izpaužas.

Liela loma ir pedagogam, viņam ir jārada atbilstoša vide, darba apstākļi, lai bērns justos brīvi un nepiespiesti, spētu brīvi darboties.

V. Hibnere, uzskata, ka pieaugušajam jāatrasa, jāstimulē un jārosina bērna radošā iztēle visos tās posmos un attīstības līmeņos, lai viņa radošo darbu saturs kļūtu izteiksmīgāks un variatīvāks (Hibnere, 1998, 99).

1. Iztēles jēdziena skaidrojums teorētiskajās atziņās.

1.1. Iztēles raksturojums

Kas tad ir iztēle? Līdz šim nav vienota uzskata par to, ko nozīmē jēdziens „iztēle”. Iztēle ir bagāta ar domām un fantāziju, cilvēks ar iztēli var iziet tālu aiz robežām, ar iztēli var ieceļot tādās vietās, kur vēl nekad neesi bijis. Ir pieņemts, ka iztēlei var būt dažādi veidsapņi, fantāzija, murgi, dienas sapņi, vizuālā. Iztēle ir vajadzīga, lai radītu jaunus tēlus apziņā, no iepriekš gūtās pieredzes.

E. Pētersone uzskata, ka iztēle ir psihiska norise, kuras laikā notiek kāda tēla, tēlaina priekšstata, idejas, smaržas, garšas, u.tml.- radīšana apziņā (Pētersone, 2008, 45).

Savukārt pedagogijas terminu skaidrojošā vārdnīca iztēli definē kā- psihisku norisi- (kā) jauna radīšana apziņā tēla, priekšstata idevas veidā parasti- jaunrades procesā; tēlainis priekšstats (Pedagogijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 76). Un R. Arnheims iztēli raksturojis kā jaunu formu meklējumu vecam saturam vai kā jaunu sapratni par vecu priekšmetu (Arnheims, 2008,29).

M. Vidnere min, ka iztēle ir kā dabīga atgriezeniskā saite, ar kuru ir apveltīts katrs cilvēks (Vidnere, 2015, 12). Iztēle ir kā mazi kausiņi, ar kuriem mēs varam pasmelt to informāciju, kas mums noder, vai arī citādi izsakoties, mūsu iztēle ir kā automašīnas tālās gaismas, kas ļauj mums saskatīt, uz kuriem mēs dodamies un kur mēs esam bijuši (Ozoliņa Nucho, Vidnere, 2000, 15).

Darba autore uzskata, ka vienkārši skaidrojot- iztēle ir uztvere, kam nav ārējā stimula. Iztēle var parādīties jebkurā no pieciem sensorās modalitātes veidiem: to var uztvert vizuāli, ar dzirdi, kustībām, smaržu vai garšu. Iztēli var iedalīt divās lielās grupās, kuras sauc par tīšo un netīšo iztēli.

Iztēli, kas nav saistīta ar bērna, cilvēka nodomiem un mērķiem sauc par netīšo iztēli. Tās norisi kontrolē apziņa, visbiežāk sastopama sapņos, kas rodas miega laikā.

Iztēli, kas pakļaujas radošam nodomam un darbības uzdevumam sauc par tīšo iztēli. Tās norisi kontrolē apziņa un tā tiek virzīta uz radošu uzdevumu risināšanu. Vairumam cilvēku spēcīgāka ir redzes uztvere, tāpēc visbiežāk iztēle parādās vizuāli (Vidnere, 2000, 21).

Darba autore uzskata, ka iztēli var pielīdzināt fantāzijai. Ir bērni, kuri mīl daudz fantazēt, viņiem ir ļoti bagāta iztēle. Reizēm nevar saprast iztēle- fantāzija bērniem mijas ar meliem, šiem bērniem ir liela iztēle, kur arī nevar noteikt vai bērns melo vai stāsta patiesību, vai tikai iztēlojas. Arī G. Svence uzskata, ka fantazēšana var būt arī kā aizsargmehānisms, kad

traumējošu informāciju bērns spēj pārveidot fantāzijā un tādējādi samazināt tās iedarbību uz psihi. Jo mazāks bērns, jo vairāk viņš domāšanā vadās pēc iztēles un fantāzijām. Bērni reizēm pat var neatšķirt fantāzijas no realitātes, un pieaugušajiem var likties, ka bērns melo (Svence, 1999, 84).

Darba autore uzskata, ka iztēle, kā arī fantāzija ir tiešām pats jaukākais, kas var būt, jo cilvēku ieved visskaistākajā pasaulē, kas aptver visu pasauli. Ja nebūtu iztēles, cilvēks justos vientuļš, viņam nebūtu ne savas fantāzijas, ne iedomu tēlu. Ja bērns neprastu iztēloties, tad viņš nespētu radīt skaistus, radošus un apbrīnas vērtus darbus. Kā rodas iztēle, tā vienkārši mums ir dota un atnāk pie katra citādāk. Lielāko iztēles pasauli var atrast pasakās, tās autors uzraksta savu iztēles redzējumu, bet mākslinieks savu redzējumu, atspoguļo zīmējumos. Darba autore jau iepriekš minēja bērniem domāto uzņemto filmu „Bezgalīgais stāsts” pēc M. Endesa stāsta, kur lasot grāmatu, bērniem attīstās iztēle.

Pēc darba autores domām ar iztēles un fantāzijas palīdzību var pārvarēt bailes, dusmas, pārdzīvojumu, aizvainojumu, stresu.

Cilvēka dzīve ir nemitīgu problēmu virkne kolīdz kāda no tām tiek atrisināta, tūlīt parādās ducis citu. Iztēles tehnikas palīdz cilvēkiem tikt galā ar šīm nepārtrauktajām problēmām, no kurām nav iespējams izvairīties (Vidnere, 2015, 93).

Iztēle vienmēr ir virzīta uz bērna praktisko darbību. Pirms bērns sāk darboties, viņš iztēlojas, kāds varētu būt gala rezultāts un ko šajā darbā viņš vēlētos attēlot. R. Arnheims bērnu iztēli apraksta kā jaunu formu meklējumu, vecajam saturam, vai kā jaunu sapratni, par vecu priekšmetu (Арнхейм, 1974).

Darba autore uzskata, lai pilnvērtīgi rastos apbrīnojami mākslas darbi bērniem ir nepieciešama iztēle. Iztēle ir piesātināta un bagātīga ar dažādām bērna emocijām, ko kādreiz viņš ir redzējis, pārdzīvojis un izjutis.

Psihologs P. Birkerts, runājot par iztēli, rakstīja, ka tā, no vienas puses, tuva atmiņai, no otras puses,- domāšanai... (Birkerts, 2000, 23). Tas arī ir teikts par iztēli, jo iztēle ir saistīta ar domu pasauli.

P. Birkerts iztēli iedalīja trīs grupās: reproduktīvā iztēle, mehāniskā iztēle, radošā iztēle (Birkerts, 2000, 23). Arī A. Vorobjovs iztēli iedala vairākos veidos atkarībā no apstākļiem, kādos tā rodas un no tā paša iztēles procesa norises īpatnībām. Tā var būt netīša (jauns tēls rodas bez cilvēka īpaša nodoma) un tīša (rodas ar speciālu nodomu radīt ko jaunu). Tīšo iztēli A. Vorobjovs iedala:

- Reproduktīvajā- jaunu tēlu veidošanas process, kas parasti notiek uz šī tēla vārdiska apraksta vai nosacīta attēla pamata. Vorobjovs uzskata, ka reproduktīvā iztēle

veidojas un attīstās, lasot literatūru, vēsturiskus, ģeogrāfiskus un citus aprakstus, savukārt lai aprakstītie tēli veidotos, ir vajadzīga zināšanas, uz kurām tie var balstīties.

- Radošajā- patstāvīgs jaunu, radošu tēlu veidošanas process. Radošo iztēli nosaka cilvēka praktiskā darbība, cilvēks izvirza sev mērķi izveidot jaunu priekšmetu un cenšas savienot tēlainās atmiņas priekšstatus par šī tipa priekšmetiem, lai izveidotu sev jaunu tēlu. Pēc tam šo tēlu īsteno jaunu formu, izmēru priekšmetos (Vorobjovs, 2000, 113).

Arī Hibnere izšķir vairākus iztēles veidus, no kuriem bērna radošajā darbībā īpaši nozīmīga ir atveidojošā (reproduktīvā) un radošā (produktīvā) iztēle:

- Ar atveidojošās iztēles palīdzību pēc apraksta viens cilvēks var priekšstatīt sev tālas zemes, senus vēsturiskus notikumus, dažādas situācijas.

- Radošā iztēle ir viena no mākslinieciskās daiļrades visnepieciešamākajiem izziņas procesiem. Ar iztēles palīdzību notiek jaunu tēlu radīšana apziņā, pamatojoties uz iepriekš gūto informāciju un pieredzi, kas ieguldīta atmiņā, pārveidota ar radošās domāšanas palīdzību (Hibnere, 1998, 99-100).

Ozoliņa Nucho, Vidnere uzskata, ka radoša iztēle rodas spontāni, jo tā rada jaunas idejas, jaunas attieksmes un var veicināt jaunu izturēšanos īstenībā. Iztēle esot kā mazi kausiņi ar kuriem mēs varam pasmelt informāciju, kas mums noder vai arī citādi izsakoties, mūsu iztēle ir kā automašīnas tālās gaismas, kas ļauj mums saskatīt, uz kurieni mēs dodamies un kur mēs esam bijuši (Ozoliņa Nucho, Vidnere, 2000, 14).

Radošiem bērniem piemīt neierobežota iztēle. Kad bērns sāk mākslinieciski izpausties, viņa iztēlē rodas daudz un dažādas idejas, kā vēl varētu savādāk uzzīmēt savu zīmējumu.

A. Vorobjovs uzskata, ka radošās iztēles process notiek viennozīmīgi, visbiežāk tā ir analīze, tēlu salīdzināšana utt. Tomēr nevar to jaukt ar domāšanu, jo iztēles norises mehānisms ir atšķirīgs no domāšanas procesa. Domāšanas process lielā mērā ir saistīts ar loģiku, kura iztēles procesā var vispār izpalikt. Iztēle arī ir ātrāka par domāšanu, un domāšana pilda cenzora lomu (Vorobjovs, 2000, 67).

Hibnere arī uzskata, ka iztēle ir cieši saistīta ar radošo domāšanu, un, tāpat kā domāšana, tā palīdz priekšstatīt turpmāko. Tāpat kā domāšana, iztēle darbojas situācijās, kad nepieciešams rast jaunu risinājumu. Pirms reālā risinājuma noris darbība iztēlē (Hibnere, 1998, 98).

Darba autore uzskata, ka iztēle ir katram cilvēkam, tikai tā ir katram savādāka. Ja cilvēks dzīvotu tikai reālajā pasaulē, tad viņu dzīve būtu skumja. Ar iztēli var apaugt mūsu domas, iedomas.

Darba autore min, ka iztēle ir spēja iedomāties trūkstošo vai neeksistējošo iedomu tēlu. Iztēle vienmēr noris ar atmiņas, domāšanas procesiem. Iztēles process ir dažādu tēlu

salīdzināšana, analīze utt. Iztēles galvenais uzdevums ir skatījums par redzamo rezultātu pirms tas ir sasniegts. Cilvēkam pateicoties iztēlei veidojas nebijušu objektu, vai situācijas tēli. Lai panāktu bērna iecerētā tēla pietiekamu skaidrību, viņam intensīvi darbojas domāšana un atmiņa.

Zelmenis uzskata, ka ar atmiņas materiāliem operē cilvēka iztēle un domāšana. Iztēle ir jaunu tēlu (priekšstatu) veidošana apziņā, pamatojoties uz bijušo uztvērumu bāzes. Izšķir atveidojošo un radošo iztēli. Atveidojošā iztēle izpaužas kā objekta atveidošana pēc dotā apraksta (rasējuma, shēmas), radošā- jaunu tēlu (konstrukciju, hipotēžu) radīšanā (Zelmenis, 1981, 130).

Darba autore secina, ka bērna iztēle ir ļoti svarīga viņa pilnvērtīgai attīstībai, tas ir psihisks process, kur bieži min kā fantāziju. Ja bērnam neattīstītos iztēle, viņam nebūtu iespējams radoši izpausties un darboties. Iztēle ir neatņemama sastāvdaļa bērna attīstībā jau no mazotnes. Radošo darbību visnepieciešamākais izziņas process ir iztēle. Lai bērni augot kļūtu radošāki un mākslinieciski bagātāki, viņi jau no mazotnes ir jāattīsta un jāpilnveido, tāpēc pirmsskolas vecumā iztēle ir viena no visnepieciešamākajiem izziņas procesiem. Iztēle ļauj bērnam saskatīt uz kuriem viņš vēlētos doties un kur jau ir bijis. Un lai iztēle attīstītos pedagogam, kā arī pieaugušajiem ir jāstimulē, jāattīsta, jārosina bērnam iztēle, jāļauj viņam izpausties.

1.2. Pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi iztēles attīstības sekmēšanai pirmsskolā

Darba autore uzskata, ka pedagogam ir būtiska nozīme bērna iztēles attīstības sekmēšanai pirmsskolā. Bērniem ļoti patīk, ka pedagogs pievērš viņiem uzmanību un uzklausa. Viņi izjūt drošības sajūtu, kad ir vēl kāds uzticams cilvēks un tas ir pedagogs.

Darba autore min, zīmējot zīmējumus bērniem rodas daudz jautājumi kā precīzāk paveikt savu darbu. Esot kopā ar bērniem pedagogam ir jābūt labvēlīgam, saprotošam pret bērna radošo darbību. Būtu vēlams pedagogam iedrošināt bērnu ar uzslavām, lai viņš spētu radoši izpausties.

Bērnam kam ir labi attīstīta iztēle, parasti zīmē, veido, aplicē ļoti daudz un radoši, nekopējot paraugus- tā ir viņa dabiskā reakcija uz jauniegūto informāciju (Hibnere, 1998, 100).

Lasot pedagoģisko literatūru, darba autore izvirza šādus pedagoga uzdevumus iztēles attīstīšanai pirmsskolā:

1. Sekmēt bērnu radošumu.
2. Vecināt praktisko paņēmienu lietošanu zīmēšanā.
3. Attīstīt bērnu māksliniecisko gaumi, iztēli un domāšanu izmantojot krāsu un faktūru dažādību, netradicionālo paņēmienu izmantošanu radošo ideju realizācijā.
4. Attīstīt redzes uztveri, roku un acu kustību koordināciju.
5. Attīstīt bērnu emocionalitāti, vērtību izprašanu un attieksmju veidošanu caur māksliniecisko darbību.
6. Attīstīt sīko pirkstu motoriku.
7. Attīstīt savu spēju apzināšanos, paškontroli centību, mērķtiecību, akurātumu, tieksmi eksperimentēt.

Kā arī darba autore izvirza ieteicamās metodes, lai varētu izpildīt dotos uzdevumus:

1. Vārdiskā metode- saruna, stāstījums, mākslinieciskais stāstījums skolotāja parauga izmantošana, mākslinieciskais vārds.
2. Ilustratīvi skaidrojošā metode- jaunas vielas paskaidrojums, darba paņēmienu demonstrēšana, vērojumi, priekšmetu apsekošana, uzskates analīze.
3. Reproductīvā metode- (vērsta uz zināšanu un prasmju nostiprināšanu) vingrinājumu atkārtošana paņēmiens, dažādu rokas kustību vingrinājumu veikšana.
4. Daļēja meklējuma metode- pedagogs virza bērnus uz pastāvību jebkurā nodarbības momentā: piedāvā daļu no nodarbībā veicamajiem uzdevumiem izpildīt patstāvīgi.
5. Pētnieciskā metode- tiek vērsta ne tikai uz bērnu patstāvību, bet arī uz to, lai attīstītu bērnu fantāziju, radošumu. Pedagogs piedāvā izpildīt ne tikai daļu no visa darba, bet arī visu darbu.
6. Rotaļu metode.

Zīmēšana, aplicēšana, veidošana un konstruēšana rosina bērnu izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus un, lietojot tēlotājmākslas nodarbībās gūto pieredzi. Darbošanās attīsta katra bērna iztēli un radošās darbības spējas (Frīdenberga, 2003, 5).

Darba autore uzskata, lai bērni attīstītu savas zīmēšanas prasmes, mūsdienās pedagogiem ir jābūt elastīgiem. Viņiem ir jāiemācās un jāprot strādāt ar daudz un dažādām zīmēšanas tehnikām, tad bērniem zīmēšana būtu daudz interesantāka un aizraujošāka, darbs neliktos vienvēidīgs. Bērniem piedāvātajam materiālu klāstam ir jābūt bagātam, daudzveidīgam un dažādam.

Tiek izmantotas šādas vizuālās mākslas tehnikas, lai sekmētu un pilnveidotu bērnu radošās domāšanas un iztēles attīstību:

1. Guašas krāsas un otas, kas dod iespēju bērnam pakāpeniski izjust triepiena efektu
2. Akvareļkrāsas, kas dod iespēju iemācīties pludināt
3. Dažādu krītiņu lietošana (ogle), kas veicina rokas kustību koordināciju
4. Aplikāciju tehnikas
5. Veidošana, kura veicina telpiskas izjūtas un iztēles attīstību (Pētersone, 2008, 52, 53).

Pirmskolas vecuma bērniem ir ļoti spilgta iztēle, to nedrīkst aplāpēt. Pirmskolas vecuma bērna iztēle ir ļoti dzīva un brīva. Dažkārt tādēļ viņš neprot stingri norobežot reālo īstenību no pasaku pasaules. Dzīvā fantāzija bērna atmiņā nereti saplūst ar īstenībā pārdzīvoto. To apliecina bērnu stāstījumi par savdabīgiem, nebijušiem notikumiem un citiem meliem līdzīgi izdomājumi. Dažkārt tie vairojas skolas sākumā (Upmane 1983,25).

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižetu rotaļu spēlēšana (Svence, 1999,77).

Pirmskolas vecuma bērni it īpaši 4 gadu vecumā ir labi apguvuši valodu un kļūst ļoti runīgi, tad arī sāk parādīties viņu fantāzija, iztēle.

4 gadi- tagad bērns samērā labi apgūst valodu. Sāk runāt gramatiski pareizi. Ļoti „plāpīgs”, patīk atskaņas (dzejoliši, pantiņi) un vārdu virknes, patīk spēlēties ar vārdiem un fantazēt. (Ilva Elnebiņa Zviedrijas „Glābiet bērnus” Pakāpieni bērna attīstībā Latvijas „Glābiet bērnus sadarbība s-bu „Pētergailis”)

Par iztēles attīstību var spriest pēc bērnu zīmējumiem, ja sākumā bērns zīmē riņķīšus, vai velk svītriņas, kas viņu iepriecina (ka ir izdevies zīmējums), tad vēlāk viņš jau var pastāstīt, ko viņš ir uzzīmējis (sauli, kamoliņu utt.).

Pirmsskolas vecumā bērni ļoti daudz sapņo. Arī sapnis ir iztēle, kurš rodas neapzinātā miega procesā.

Pirmskolas vecumu bērnu iztēle ir cieši saistīta ar bērnu intresēm. Intrese rodas ja priekšmets, vai tēls ir emocionāli pievilcīgs. Attīstītam bērnam ir intrese par ļoti daudzām lietām. Lai attīstītu bērnam iztēli, ir jālasa pasakas, pasakās ir attēloti dažādi tēli, pārdabiskas spējas, zvēri runā cilvēku valodā utt.

Mēs visi esam auguši ar pasakām. Mūsu mātes un vecmāmiņas ievadījušas mūs pasaku tēlu pasaulē. Šie tēli ir izdomāti, pat fantastiski, notikumi nereāli: dzīvnieki runā cilvēku valodā, darbojas gan mošķi, gan velni (Plotnieks, 1988, 45).

Bērna iztēle izpaužās spēlēs, rotaļās, skaitot dzejolīti, zīmējot zīmējumu, aplicējot, inscinējot pasaku.

Kad bērns jau prot uzzīmēt apkārtējā dzīvē novēroto, ir derīgi rosināt viņu tēlos atainot arī dzirdēto, piemēram stāstu, pasaku, vai dzejoli (Hibnere,1977, 16).

Autori Wiener un Lidstone norāda, ka iztēle ir spēja radīt jebko ar jebkuru scenāriju, ko cilvēks ir iedomājies savās domās. Bērna spēja izmantot iztēli, lai izveidotu kaut ko oriģinālu un unikālu ir radošums. Autori arī norāda, ka atslēga uz laimi un panākumiem ir iztēle (Wiener, Lidstone, 1969, 222).

Apkopojot vairāku autoru idejas kā attīstīt bērnam radošu potenciālu, darba autore ir izstrādājusi ieteikumus pedagogiem, lai viņi vieglāk varētu attīstīt bērnu radošumu:

- Rosināt bērnos zinātkāri un rast iespēju meklēt pašiem atbildes. Ja bērns uzdod jautājumu, jādod iespēja bērnam pašam atrast atbildi uz šo savu uzdoto jautājumu.
- Uzklusīt bērnu idejas un nekritizēt viņus par tām.
- Motivēt bērna darbību, izsakot komplimentus.
- Nebūt perfekcionistam, darbošanās ir svarīgāka par gala rezultātu.
- Kad bērns strādā, izvairīties no negatīvām piezīmēm.
- Izrādīt cieņu pret bērnu darbiem, izliekot tos izstādē.
- Bērnus nekad nedrīkst salīdzināt.
- Rotaļāties kopā ar bērniem, kopīgi izspēlēt dažādas problēmsituācijas, kas mudina bērnu radoši domāt, iztēloties.
- Jānodrošina bērnam radoša vide ar materiālu daudzveidību, dažādību.
- Nedrīkst ierobežot bērna radošā darba laiku. Nav ieteicams pārtraukt bērna radošo darbību un pāriet uz citu darbību.
- Vietas nodrošināšana, kur novietot nepabeigtos darbus.
- Ņemt vērā bērna noskaņojumu.
- Nav nepieciešamas lielas finanses, lai nodrošinātu bērnam radošu vidi, var izmantot materiālus kas ir sastopami dabā, sev visapkārt (Edwards, Springate, 1993, 9-12), (Lark, 1994, 5-9), (Rankin, 1995, 34-35).

Darba autore secina, ka pedagogam ir būtiska loma bērna iztēles attīstībā. Ja pedagogs nemudinās, nerosinās bērnu izmēģināt ko jaunu, tad arī bērna vizuālā iztēle neattīstīsies. Pedagogam ir būtiski teikt labus vārdus bērniem un par viņu darbiem, tādējādi viņš ceļ bērnu pašapziņu un bērni kļūst radošāki un drošāki izmēģināt ko jaunu savos darbos. Iztēle ir cieši saistīta ar domāšanu, tā palīdz saredzēt tālākos notikumus, kā arī palīdz paredzēt notikumu gaitu.

1.3. 5-6 gadīgu bērnu attīstības likumsakarību raksturojums temata ietvaros

Darba autore uzskata, ka bērna attīstībā, pedagoga lomai ir ļoti liela nozīme, arī iztēles attīstībā. Lai attīstītos domāšana, valoda, bērnam to var sekmēt ar rotaļas, dziesmu dziedāšanas palīdzību.

Bērnam pirmsskolas vecuma beigu posmā var mērķtiecīgi attīstīt radošo iztēli. Ievērojot iztēles galvenos posmus, vispirms jārosina radošās darbības iecere, pēc tam- tās risināšana un realizēšanas praksē (Hibnere, 1977, 16). Savukārt A. Šteinberga norāda, ka jāievēro cilvēka dzīves katra posma raksturīgākās īpatnības, tādējādi varēs labāk izprast cilvēka dzīves laikā notiekošos procesus psihiskajā, fiziskajā un sociālajā attīstībā, to cēloņus un sekas, kā arī paredzēt to ietekmi uz personības attīstību (Šteinberga, 2011, 22).

V. Zelmenis uzskata līdzīgi tāpat kā A. Šteinberga, ka visās bērna pārmaiņās ir redzams konkrēts periodiskums, uzsver, ka katram vecumposmam ir sev piemītošas raksturīgākās īpatnības, ko nosaka psihiskās un fiziskās attīstības pakāpes. Un savā grāmatā „Īss padagogijas kurss”, viņš izšķir 5 attīstības posmus:

- No dzimšanas līdz trīs gadiem - mazbērna vecums jeb agrīnā bērnība;
- No trīs līdz sešiem gadiem - pirmsskolas vecums;
- No sešiem līdz vienpadsmit gadiem – jaunākais skolas vecums
- No vienpadsmit līdz piecpadsmit gadiem – pusaudžu vecums;
- No piecpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem- agrā jaunība (Zelmenis, 1991,36).

Savukārt R. Vuorinens uzskata, jo bērns ir vecāks, vairāk stimulu rodas kā viņa paša darbības rezultāts. Iesākumā rotaļāšanās, tad vaļas prieki un spēles sniedz pieredzi, kas bagātina bērna iztēli un domāšanu, kā arī veido viņa sociālo attīstību (Vuorinens, 1999, 19).

Valodas pamatfrāžu apguves posmā, sākot ar trim gadiem, bērns aizvien mērķtiecīgāk izmanto valodu saziņai. Viņš skaidro pieaugušajiem, ko ir darījis un ko grasās darīt. Atbilstoši pirms operacionālajam posmam, valoda tagad atbrīvojas no ciešās stimulu atkarības. Tas izpaužas iztēles rotaļu pieaugumā, sociālo lomu (ne tikai zināmu personu) atdarīšanā (Vuorinens,1999, 44). Arī L. Žukovs raksturo izmaiņas valodas attīstībā, raksturā, uzmanībā un atmiņā, domāšanā, vārdu krājumā kā cilvēka psihisko attīstību (Žukovs, 1997, 24).

Darba autore uzskata, ka laba iztēle spēj radīt kaut ko jaunu, tas ir ļoti rets talants, kas piemīt tikai izredzētajiem, ja tas netiek attīstīts tad šo spēju neparādīs.

Darba autore min, ka Pirmskolas vecuma bērniem ir liela nozīme iztēles veicināšanā, jo šis ir svarīgs personības attīstības posms. Bērniem iztēle ir cieši saistīta ar emocijām. Iztēle, emocijas un jūtas nav atdalāmas. Iztēli ietekmē jūtas un otrādi.

Lai attīstītos pirmskolas vecuma bērniem iztēle, viņus ir jāiesaista radošajā darbībā- spēlējot dažādas spēles, dziedot dziesmas, ejot rotaļās utt. Bērniem iztēli nedrīkst apslāpēt, ja to izdara viņiem ir grūti tālākajā izaugsmē, pat skolā iztēle ir vajadzīga dažādos mācību priekšmetos, kā, piemēram, matemātikā- ja nav iztēles, ir grūti risināt teksta uzdevumus, vai vēsturē nevar iztēloties kādi ir bijuši senie laiki utt.

B. Frīdenberga uzskata, lai 5-6 gadus veci bērni apgūtu labu, izteiksmīgu māksliniecisko zīmējumu, nepieciešamas šādas rokas kustības īpašības: dažāds rokas kustību temps, dažāda amplitūta (vēziena plašums), virzienu daudzpusība (horizontāls, vertikāls, slīps) un pagirezieni pulksteņa rādītāja kustības vai pretējā virzienā, dažāds rokas spiediena spēks, labs rokas kustību plūdums, noteikts ritms, kustību precizitāte. (Frīdenberga, 2003, 7)

V. Hibnere uzskata, ka sešus gadus veca bērna zīmējums daudz neatšķiras no piecus gadus veca bērna zīmējuma, tomēr sešgadīga bērna telotājdarbībai ir dažas specifiskas īpatnības. Šajā vecumā bērni prot attēlot dažādas darbības hronoloģiskā secībā (Hibnere, 1977, 92).

Bērns savu iztēli var dažādi attēlot, piemēram: zīmējot gan ar zīmuli, otiņu, pirkstiņiem, plaukstiņu, zīmēt var uz papīra, smiltīs, uz auduma, akmentiņiem, aplicējot, veidojot no plastalīna. Ap 6-7 gadu vecumu bērnu radītajos cilvēka attēlojumos vajadzētu būt jau galvai, kaklam, sejai, rokām, kājām, apaviem, drēbēm.

Piecu gadu vecumā bērnu zīmējumos pārdās princeses un supervaroņi, spēkavīri. Tie bieži ir saistīti ar dzimumidentifikāciju. Zēni un meitenes izsaka savus ideālus simbolu vietā (Svence, 1999, 85).

Pieaugušajiem jāatrisina, jārosina un jāstimulē bērna radošā iztēle visos tās posmos un attīstības līmeņos, lai viņa radošo darbu saturs kļūtu izteiksmīgāks un variatīvāks (Hibnere, 1998, 104).

Darba autore secina, ka bērniem šajā vecumā jājūtas vairāk saprastiem un novērtētiem. Bērniem jau ar vien labāk padodas uzzīmēt konkrētus tēlus. Pedagogam nevajag uzspiest savu gribu, bet gan jāļauj bērniem radoši izteikties un izpausties, jāļauj bērniem darīt pašam. Ja pieaugušais neuzspiedīs bērnam kā ko darīt, tad bērnam netiks traucēta darbības plānošana, mērķa veidošana turpmākajai dzīvei.

1.4. Zīmēšana- iztēles attīstības sekmētāja

Vizuālo mākslu mēdz definēt kā krāsu, formu un citu elementu izvietošanu "tādā veidā, kas modina skaistuma izjūtu, īpaši attēlojot skaisto ar grafisku vai plastisku līdzekļi palīdzību".

A. Vorobjovs uzskata, ka cilvēka jaunrade nevienā darbības sfērā nav iespējama bez iztēles, jebkurā radošajā darbībā var saskatīt trīs stadijas:

1. Sagatavošanās stadija – izvirzīts mērķis, pārdomāti problēmas iespējamie risināšanas varianti.
2. Jauno tēlu un priekšstatu realizācijas korekcijas stadija – realizācija reālā priekšstatā, parādībā utt.
3. Jaunā priekšstata (parādības) aprobācijas un reālajā dzīvē ieviešanas stadija.

Katrai no šīm stadijām iztēlē ir atšķirīga loma, sevišķi nozīmīga loma ir pirmajai stadijai, kad veidojas jauns, agrāk vēl nebijis tēls (Vorobjovs, 2000, 114).

Darba autore norāda, ka bērns savu iekšējo pasauli padara daudz skaistāku, daudzveidīgāku un emocionāli bagātāku zīmējot. Savukārt bērna iekšējā pasaule, mudina bērnu darboties, radīt jaunus darbus, ko bērns bija izfantazējis savā iztēlē. Tādējādi bērns veicina savu psihisko procesu attīstīšanu- sajūtas, uztveri, iztēli, uzmanību, gribu, utt.

Darba autore uzskata, ka ir situācijas kad ir nepieciešams rast jaunus risinājumus, iztēle ir galvenā nozīme psihiskajos procesos. Tādēļ jau no bērnības jāpievērš uzmanība iztēles attīstībai. Iztēle tiek uzskatīta par visnepieciešamāko izziņas daļu.

Ar iztēli saistās arī zīmējums. Kad švīkājumos parādās punkti, tas nozīmē, ka bērns sāk saprast, ka pastāv cieša saikne starp realitāti un zīmuļa iespējām to atveidot. Interesanti, ka sākumā bērns zīmē nevis to, ko redz, bet to, ko zina, ko domā asociatīvi, piemēram, ja pirms vāveres zīmēšanas iedod aptaustīt mīksto, pūkaino rotaļlietu, bērns zīmē izjūtu, nevis vāveri (Svence, 1999, 84).

Savukārt I. Miķelsone uzsver, ka bērns zīmējumā parāda, atspoguļo savu pasaules redzējumu un emocionālo attieksmi pret to. Bērna zīmējumā atspoguļo bērna vēlmes un to, kam viņš dod priekšroku, kas viņu interesē un aizrauj (Miķelsone, 2003, 79).

Zīmēšanai ir liela nozīme pirmsskolas vecuma bērnu attīstībā, tā uzskata darba autore. Darba autore arī min, ka ar vizuālās mākslas palīdzību bērnam attīstās iztēle, fantāzija un radošā domāšana. Lai pilnvērtīgi attīstītos iztēle, fantāzija un radošā domāšana vizuālajā mākslā būtu vēlams pielāgot atbilstošus uzdevumus katram vecumposmam. Zīmēšana modina un attīsta bērnam spējas uztvert un pārdzīvot skaisto dabā, dzīvē un mākslā.

Darba autore uzskata, ka vienmēr bērnu zīmējumam ir jēga. Bērns izkrāso savu darbu pēc sevis izvēlētajām krāsām. Viņš vadās pats pēc saviem uzskatiem, nodomiem.

Zīmējumu krāsu izvēle saistās arī ar temperamenta tipu. Holēriķi parasti izvēlas sarkano krāsu, flegmātiķu krāsa ir zaļa, zīmējumi viņiem ir sīki, detalizēti izstrādāti. Sangviniķiem patīk dzeltenā krāsa, zīmējumi ir vidēja lieluma. Melanholiķiem patīk zilā krāsa, viņiem zīmējumi ir maza izmēra, līnija smalka (Svence, 1999, 85).

Savukārt psiholoģe un krāsu terapeite E. Goldmane savā rakstā min, ka zinātnieki ir secinājuši, ka bērnu patika pret siltajām krāsām izteikti parādās viņu zīmējumos. Drūmus, aukstus, tumšus krāsu toņus bērni izmanto tikai tad, ja pieaugušais palūdz uzzīmēt ko nemīlamu un nepatīkamu, turklāt bērns paskaidro, ka melns ir netīrs, neglīts. Bērniem bērniībā vismīļākā krāsa ir sarkana, nākamā pēc sarkanās ir dzeltenā krāsa. Šīs abas krāsas ir sevišķi populāras starp pirmsskolas vecuma bērniem. Izvēloties krāsu, bērni neasociē to ar priekšmetu, bet pamatojas uz iespaidu, ko viņiem rada šīs krāsas stimulē (Goldmane, 2009, 22- 25).

Darba autore arī uzskata, ka krāsu izvēlei bērna zīmējumos ir nozīme un pēc krāsu izvēles par pateikt kāds ir bērna noskaņojums.

V. Hibnere izšķir trīs galvenos posmus, radošās iztēles mākslinieciskajā darbībā:

1. Ieceres rašanās
 2. Ieceres „iznēsāšana”, nobriešana jeb pilnveide un
 3. Ieceres tēla praktiska realizācija (Hibnere, 1998, 102).
1. Iecere bērna radošajai darbībai rodas vidē, kurā viņš dzīvo. Galvenais priekšnosacījums ir laba sagatavošanās - objektu novērošana, cita veida informācijas ieguve un tēla atminēšanās un priekšskats par to, ar kādiem izteiksmes līdzekļiem, kādā tehnikā viņš savu iecerī attēlos.
 2. Ieceres „nobriešana” - sākotnējās ieceres pārveides un pilnveides process. Jo tas notiek intensīvāk, radošāk, variatīvāk, jo pilnīgāka ir iecerētā, noskaidrotā un apziņā pārveidotā tēla praktiskā- vizuālā īstenošana.
 3. Ieceres tēla praktiskā realizācija – ar atbilstošu emocionālu noskaņu to autors izsaka savā kreatīvajā darbībā (Hibnere, 1998, 102, 103).

Darba autore uzskata, ka bieži vien pedagogs pievērš uzmanību darbības rezultātam, atstājot radošo procesu, neizprotot zīmējuma saturu. Tas var iznīcināt bērna radošuma spējas. Pedagogam būtu svarīgi uzklaut bērna domas, idejas par iecerēto rezultātu. Pedagogam nedrīkst bērnu darbus noniecināt, aizvainot. Tas var radīt bērniā vēlmi necensties, darot darbus, nerādīt savus darbus pedagogam. Katram bērnam ir savs darbs un pedagogam nedrīkst salīdzināt bērnu darbus. Pedagogam ir bērni jāstimulē, jāiedrošina, lai bērnu darbi būtu

bagātāki un izteismīgāki. Bērnus vajag pēc iespējas vairāk mudināt vērot kas notiek apkārt un novēroto atspoguļot, lai būtu vairāk informācijas radošai domāšanai un iztēlei.

Zīmēšanas spējas bērnam rodas un attīstās darbības procesā. Lai rosinātu bērna interesi par zīmēšanu, pedagogam vajag vadīt bērna attīstību.

Lai pedagogs būtu pilnvērtīgs zīmēšanas nodarbībās viņam ir jābūt bagātam ar dažādām idejām, jārosina bērnos zinātkāre darboties. Jācenšas panākt, lai bērns bagātina savu iztēli, darbošanās procesā ietverot emocijas, jūtas pārdzīvojumu.

B. Frīberga ir izstrādājis ieteikumus bērna iztēles un radošās darbības rosināšanai:

- Virzīti attīstīt bērna dažādās spējas, lai darba process radītu ne tikai interesi, bet arī tālākus darbības motīvus;
- Bērna radošā potenciāla attīstību panākt ar darbību, daudzveidību;
- Realizēt radošo darbību vizuālās mākslas nodarbībās, kā vispusīgu izziņas procesu;
- Uzskatīt reproduktīvo darbību par vizuāli radošā procesa sastāvdaļu;
- Reproduktīvo un radošo darbību mērķtiecīgi virzīt uz tuvāko bērna attīstības zonu;
- Iesaistīt radošajā procesā arī citos mācību priekšmetos apgūto;
- Īstenot savas radošās pedagogiskās idejas tā lai katra bērna darbība kļūtu par pašstimulējošu procesu (Frīdenberga, 2003, 20, 21).

Pedagoģiskajā procesā kāpināma skolēnu zinātkāre, rosināma velme patstāvīgi visu uzzināt, lai attīstītos audzēkņu intelekts, paplašinātos redzesloks, tiktu veidota izpratne par skaisto un neglīto sadzīvē, cilvēku attiecībās, apkārtnē, mākslā, kultūrā, attīstītos prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli par redzēto, dzirdēto, pamatot to (Kalēja-Gasparoviča, 2000, 45).

Vērojot pirmskolas skolotāja nodarbību vizuālajā mākslā, darba autore ir novērojusi, ka bērniem ar katru reizi rodas lielāks prieks par savu radīto mākslas darbu, pielietojot dažādas tehnikas. Bērni arī labprāt brīvajos brīžos vēlas zīmēt nevis spēlēt ar grupā pieejamām rotaļlietām.

Vizuālajai mākslai ir liela nozīme radošas un emocionālas personības attīstībā (Kalēja-Gasparoviča, 2000, 45).

Bērns savos zīmējumos izpauž savu attieksmi, emocijas, izmantojot krāsas un citas tehnikas. Sākotnē savā radošajā darbībā bērns attēlo svītriņas un līnijas. Vēlāk pāriet no bezformīgiem simboliem uz konkrētām figūrām, piemēram, aplis, taisnstūris.

Savukārt F. Karlgrēns uzskata, ka zīmēšanā ir tikai krāsas, kuras sastopas; krāsu laukumi, kuri saskaras, kontūru zīmēšanā nav. Bērniem ar viņu straujo dabu nodarbības ar otām un krītiņiem varētu būt ideāls veids, kā izdzīvot savas emocijas un atbrīvoties no iekšējās spriedzes (Karlgrēns, 2008, 56).

Kā uzskatas R. Arnheims, zīmēšanas intelektuāliskās teorijas izskaidro, ka bērns, zīmējot cilvēka galvu, paļaujas uz savu vārdu „galva ir apaļa” izpratni un zīmē šo „apaļumu”, bet ne galvu. Tomēr pat tad, ja bērnam būtu intelektuāls priekšstats par apli, pat tajā gadījumā, teorija nespētu atbildēt uz jautājumu: „kur viņš atradis apaļu formu, ar kuras palīdzību adekvāti var attēlot un nodot jēgu par apaļa jēdzienju kā tādu” (Арнхейм, 1974, 135).

L. Grasmane un V. Hibnere norāda, lai piecus līdz sešus gadus veci bērni apgūtu izteiksmīgu un labu māksliniecisko zīmējumu, nepieciešamas šādas roku kustību īpašības:

- Dažāds roku kustību temps;
- Dažāda amplitūda (vēziena plašums);
- Virzienu daudzpusība (horizontāls, vertikāls, slīps);
- Pagriezieni pulksteņa rādītāja kustības vai pretējā virzienā;
- Dažāds rokas piespiediena spēks;
- Labs roku kustību plūdums;
- Noteikts ritms;
- Precizitāte (Hibnere, Grasmane, 2000, 22).

Darba autore secina, ja pedagogs būs atvērts, bagāts ar radošām idejām zīmēšanas nodarbībās, tad arī bērniem būs interesantas nodarbības un nodarbību gaitā radīdies skaisti un radoši darbi. Izvērtējot katra bērna spējas un dotumus, katram bērnam ir jādod iespēja radoši izpausties viņam raksturīgā veidā. Lai tiktu sekmēta bērna iztēles attīstība, ir jāizvēlas tādas metodes, kā bērniem liksies interesantas un radīs pozitīvas esmicijas. Ar krāsu un zīmēšanas palīdzību bērns var arī sevi nomierināt, kā arī atbrīvoties no negatīvām emocijām. Ar krāsu un zīmēšanas palīdzību bērns var sevi nomierināt, kā arī atbrīvoties no negatīvām emocijām. Zīmēšana ir viena no bērnu psihiskajām izteiksmēm. Ar zīmēšanas palīdzību ir iespējams noteikt bērna emocionālo stāvokli, vai viņš ir nomākts, depresija u.t.t., šādas metodes pielieto psiholoģijā. Pirmsskolas bērni savos zīmējumos parasti attēlo redzēto, ar zināmiem priekšstatiem, lietām, būtnēm. Pēc sava zīmējuma viņš var pastāstīt ko iruzzīmējis ja attiecīgus jautājumus uzdod pedagogs par zīmējumu, tas ir vēl viens veids kā rosināt iztēli ar zīmēšanas palīdzību.

2. Iztēles attīstības sekmēšanas iespējas 5 -6 gadīgiem bērniem zīmēšanā

2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Lai izzinātu iztēles attīstības sekmēšanas iespējas 5-6 gadus veciem bērniem zīmēšanā, izmantotas šādas metodes: teorētiskā analīze, pedagoģiskā novērošana, pārrunas ar bērniem un bērnu radošo darbu izpēte. Pētījumā piedalījās 10 bērni, vecumā 5-6 gadi. Visi bērni, kuri piedalījās pētījumā pirmsskolas gaitas uzsākuši no 3 gadu vecuma. Darba autore uzskata, jo ātrāk bērns sāk apmeklēt pirmsskolu, jo viņš ir radošāks, prot patstāvīgi un radoši darboties.

Par pamatu mērķa realizēšanai tika ņemtas vairākas pedagoģu un psihologu atziņas. Profesore I. Jurgena uzsver, ka ar literatūras izpēti sākās pētnieciskais darbs, literatūras pārzināšana ir viens no priekšnosacījumiem, kas ir nepieciešams pētījuma sekmīgai risināšanai, kā rezultātā rodas zinātnisks materiāls, kurš sastāv no pierakstiem par izlasīto (Jurgena, 2002, 44). Darba autore piekrīt profesores Jurgenas apgalvojumam.

Pedagoģiskā novērošana- empīrisko pētījumu metode, ar kuras palīdzību pētniecības rezultāts tiek iegūts tiešas uztveres ceļā, dabiskos apstākļos (Balduņš, Raževa, 2001, 55). Arī A. Samuseviča uzskata, ka novērošana ir neatņemama pedagoģiskās darbības metode un raksturo novērošanu kā vienu no senākajām cilvēka izpētes metodēm. Par izpētes objektu tiek iegūta informācija novērošanas darbības rezultātā (Samuseviša, 2000, 31).

Darba autore uzskata, ka novērojums pedagoģijā ir nozīmīgs tāpēc, ka šī metode ļauj precīzāk izprast cilvēka rīcības nianšes un jēgu, īpaši, augoša bērna uzvedību. I. Jurgena uzsver, ka novērošana ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere un to izmanto jau sen. Novērošanas metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un konkrēto (Jurgena, 2002, 45).

Pētījuma darba procesā ne tikai tiek vērota bērnu darbība, bet arī tiek veiktas pārrunas ar bērniem. Profesore Dzidra Albrehta uzskata, ka pārrunas ir metode, kura palīdz izprast cilvēka iekšējo domu un to atspoguļojumu. Ar pārrunu palīdzību cilvēks atklāj savas domas, ieceres, attēlojumu stāstījuma veidā (Albrehta, 1998, 23-51)

Savukārt I. Jurgena uzskata, ka pārrunas ir pedagoģisko parādību izziņas veids sarunas procesā dabiskos dzīves apstākļos un tā ir subjektīva pētniecības metode, jo atklāj respondentu viedokli, tas var atšķirties no objektīvās īstenības (Jurgena, 2002, 47).

Inese Jurgena vēl uzsver, ka pārrunām jābūt mērķtiecīgām, plānveidīgām, tajās jāievēro individuāla pieeja un pedagoģiskais takts. Jautājumi var būt tieši vai pastiprināti (Jurgena, 2002, 47). Lai pārrunās iegūtu objektīvu materiālu I. Jurgena iesaka:

1. Pārrunas organizēt tā, lai pētāmais skolēns nevarētu atklāt, uzminēt pārrunu galveno, īsto mērķi, jo tas var iespaidot atbildes;
2. Organizējot pārrunas, nepieciešams ņemt vērā personības raksturu, temperamenta īpatnības (vai skolēns ir atklāts, patiess, uzbudināms);
3. Atsevišķos, sarežģītos gadījumos pārrunām ieteicams izvēlēties divējādus jautājumus mērķtiecīgus, kuri tieši attiecas uz pētēmo jautājumu un palīgjaudājumus, kuri palīdzētu uzvert pārrunas tā saukto pārrunas formu (Jurgena, 2002, 47).

Špona un Čehlova uzskata, ka kvalitatīvas metodes dod iespējas atklāt līdzekļus, nosacījumus personības spēju, iespēju potenciāla attīstībai un to izmantošanai kā savas dzīves darbībai, tā citu cilvēku labā. Katrs pētījuma priekšmets ir vienreizējs un metožu lietošanai recepšu nav, bet tas ir radošs process mērķa sasniegšanai, hipotēzes pārbaudei un uzdevumu izpildei (Špona, Čehlova, 2004, 42-50).

Iepazīstoties un apkopojot pedagogu un psihologu atziņas par iztēli un tās attīstību darba autore izstrādāja pētīja plānu, kritērijus un rādītājus, lai izzinātu iztēles attīstību zīmēšanā 5-6 gadus veciem bērniem.

Darba autores izstrādātais pētījuma plāns:

1. Iepazīties ar pedagogu un psihologu atziņām par bērna vecuma īpatnībām, par iztēles attīstības sekmēšanas īpatnībām;
2. Novērot bērnus darbībā, veikt novērojumu piezīmes;
3. Novērošana visas dienas garumā
4. Datu apkopošana un analizēšana.

Darba autores izvirzītie kritēriji, lai izzinātu iztēles attīstību zīmēšanā 5-6 gadus veciem bērniem:

1. Rada jaunus tēlus;
2. Eksperimentē ar krāsām;
3. Stāsta par savā darbā atspoguļoti;
4. Darbojas patsstāvīgi;
5. Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām.

Balstoties uz izvirzītajiem kritērijiem, darba autore novērojot bērnus zīmēšanas procesā, izvērtē viņu radošo darbību pēc šādiem rādītājiem:

- 1 nekad - netiek novērots (netiek radīti jauni tēli, neizmanto vairāk par divām krāsām, darbu nevēlas veikt patstāvīgi, lūdz skolotājas palīdzību, nevēlas stāstīt par savu paveikto darbu, netiek novērotas zīmēšanas procesā pozitīvas emocijas);

- 2 reti - daļēji tiek novērots (bērns rada jau iepriekš zināmus, redzētus tēlus, izmanto divas vai trīs krāsas, darbu veic ar daļēju pedagoga palīdzību, stāsta par zīmējumā attēloto pēc pedagoga vairāk kārtēja mudinājuma, pozitīvas emocijas tiek novērotas uz īsu brīdi);
- 3 bieži – tiek novērots (rada jaunus tēlus, izmanto vairāk kā trīs krāsas, darbojas patstāvīgi, labprāt un ar lielu aizrautību stāsta par sazā zīmējumā attēloto, savu darbu veic ar pozitīvām emocijām, kas tiem novērotas vairāk kārt).

Pirmsskolas pedagogijā pētījumu sekmēšana ir nozīmīga, tāpēc ka bērns no 3 līdz 6 gadiem ir jūtīgs, atvērts dažādiem iespaidiem, to uzsver A. Špona. Bērni šajā vecumā visu jauno uztver un pārziņo radoši. Bērni sāk apzināties savu ES, cenšas realizēt savas vēlmes, sāk orientēties dažādās situācijās. Bērni pakāpeniski apgūst sabiedrības kultūru, saskarsmes prasmes un demonstrē sevi kā darbības personu. Bērna attīstībā ir svarīgi atklāt, izprast kā noris viņa attīstība, kā bērns atklāj savas izjūtas ar kustībām, krāsām, mūzikas skaņām, valodu, kā izprot atšķirību starp realitāti un fantastiku (Špona, 2004, 134).

2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros

Darba autore norāda, ka pētījums tika veikts X pirmsskolas izglītības iestādē un pētījumā iesaistīto bērnu vārdi ir mainīti. Pētījumā piedalījās desmit bērni vecumā no 5 līdz 6 gadiem. Bērnu novērojums tika veikts rīta cēlienā un zīmēšanas nodarbībā. Pētījumā piedalījās 5 zēni un 5 meitenes, visi bērni pirmsskolu sāka apmeklēt no 3 gadu vecuma.

1. Eva - 6 gadi. Ļoti komunikabla. Labprāt spēlējas ar saviem vienaudžiem. Interesi izrāda par dažādām grāmatām, rotaļlietām. Iztēle un fantāzija izpaužas zīmējumos. Izrāda interesi par mācībām, labi izprot uzdevumus. Prot koncentrēt uzmanību un noteiktu darbu. Labprāt komunicē ar pedagogu, stāsti par pavadīto laiku kopā ar ģimeni.
2. Kārlis - 5 gadi. Labprāt spēlējas ar mašīnām, konstruktoriem. Izrāda īpašu vēlmi darboties ar dažādiem klučiem, patīk būvēt lielas celtnes. Nesteidzas sakārtot mantas pēc rotaļāšanās. Kontakts ar vienaudžiem nav pārāk labs. Bieži nevar sadalīt mantas dēļ kā sākas strīdi vienaudžu starpā. Zīmējumus pabeidz ātri un nerūpīgi. Labprāt nodarbību laikā vēro apkārtējos bērnus.

3. Kalvis - 5 gadi. Kautrīgs un diezgan nosvērts, emocionāls. Sāk raudāt ja kāds bērns atņem rotaļlietu. Vienaudžu starpā ir izpalīdzīgs, mīls. Patīk spēles ar burtiem un sīkām rotaļlietām. Patīk būt uzklusītam un aprunāties ar pedagogu. Zīmējot izvēlas tumšus toņus. Ja zīmējumā kaut kas nepadodas, to aizkrāso. Patīk atktārtot vairākas reizes to ko saka, ja kāds viņu nedzird.
4. Māris - 5 gadi. Patīk likt puzles, skatīties grāmatas. Ar vienaudžiem īpaši nekomunicē. Ir viens draugs, ar kuru labprāt rotaļājas kopā. Zīmējot izvēlas gaišus toņus, bet zīmē nelabprāt. Patīk pie sevis dungot kādu melodiju. Nelabprāt runā ar pedagogu.
5. Marija - 5 gadi. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē labprātīgi. Patīk rotaļāties ar lellēm. Labi komunicē ar vienaudžiem un pedagogu. Patīk pārģērbt lelles. Diezgan mierīga un paklausīga. Zīmēšana īpaši nepadodas, rūpīgi neveic savus darbus. Patīk runāt ar pedagogu. Ļoti patīk vērot kā darbojās citi vienaudži un izteikt savu viedokli.
6. Elza - 6 gadi. Patīk rotaļāties ar vienaudžiem. Ļoti komunikabla. Labprāt runājas ar pedagogu. Patīk zīmēt, bet pietrūkst pacietība zīmējumus paveikt kārtīgi. Patīk krāsojamās grāmtas, bet krāso nerūpīgi pāri malām. Patstāvīgi grib pievērst sev uzmanību ar kādu aprunājoties. Rotaļājas ar dažādām rotaļlietām. Ļoti patīk lego kluči.
7. Gustavs - 5 gadi. Labprāt uz pirmsskolas izglītības iestādi nes savas rotaļlietas no mājām. Aktīvs, patīk dejošana un sports. Veicot darbus trūkst uzmanības. Ātri apnīk un meklē jaunu nodarbi. Zīmējumus veic nerūpīgi, sasteigti. Labprāt spēlējas ar mašīnām un klučiem. Dalīties ar citiem vienaudžiem nevēlas. Ņem citiem bērniem nost mantas, kas izraisa strīdus viņu starpā.
8. Marta - 6 gadi. Pašpārlicināta ar augstu pašapziņu. Interesē krāsojamās grāmatas, dažādas spēles. Labprāt liek puzles. Darbus izpilda laicīgi un ar lielu interesi. Bieži vēlas veikt divus darbus, uzzīmēvienu darbu un tad otru. Ātri uztver notiekošo, loģiski domā. Savu iztēli izpauž stāstot pasakas un zīmējot. Spēj labi sadarboties ar pedagogu. Labi komunicē ar vienaudžiem, iesaistās dažādās rotaļās.
9. Roberts - 6 gadi. Labprāt klausās mūziku, patīk dziedāt. Daudz skatās grāmatas. Ar vienaudžiem komunicē labi, labprāt spēlēlas vienaudžu kompānijā. Zīmēt ne īpaši patīk, bet cenšas paveikt darbu līdz galam. Ar pedagogu labprāt komunicē un klausā norādījumiem. Smaidīgs un izpalīdzīgs.

Patīk klausīties pedagoga lasījumā. Labprāt dalās ar paša atnestajām rotaļlietām.

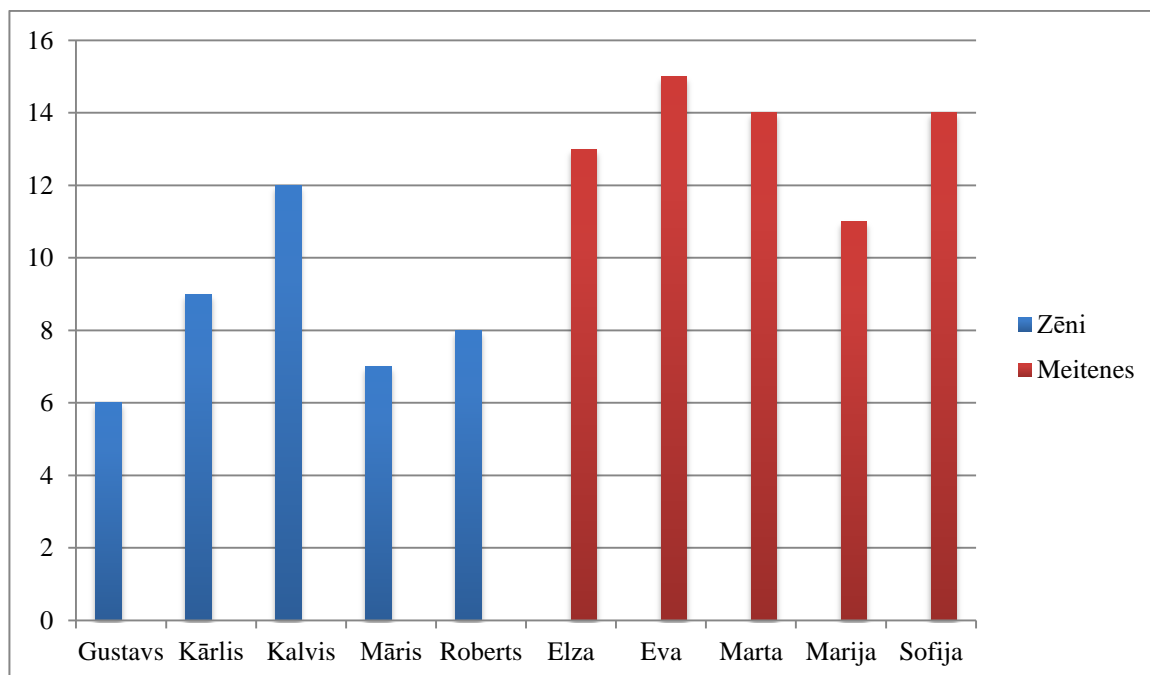
10. Sofija - 6 gadi. Aktīva un draudzīga meitene. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē labprātīgi un ar prieku. Labprāt iesaistās dažādās aktivitātēs. Patīk klausīties un prot noturēt uzmanību. Ļoti patīk stāstīt un zīmēt pasaku un multfilmu varoņus. Labprāt zīmē un krāso ar spilgtiem toņiem. Saprotas ar visiem bērniem. Patīk likt puzzles, daudz zīmēt. Radušās problēmas cenšas atrisināt pati bez pedagoga iesaistīšanas.

Darba autore pēc izstrādātajiem kritērijiem un to rādītājiem, apkopoja bērnu iztēles attīstību pirms praktiskās darbības, pamatojoties uz novērojumiem rīta cēlienā un zīmēšanas nodarbībā (skatīt 1. tabulu).

1. tabula. Iztēles attīstība pētījuma sākumā

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji					Kopā
	Rada jaunus tēlus	Eksperimentē ar krāsām	Stāsta par savā darbā atspoguļoto	Darbojas patstāvīgi	Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām	
Gustavs	1	1	2	1	1	6/15
Kārlis	1	2	2	2	2	9/15
Kalvis	2	2	3	3	2	12/15
Māris	1	2	1	2	1	7/15
Roberts	1	1	2	2	2	8/15
Elza	2	2	3	3	3	13/15
Eva	3	3	3	3	3	15/15
Marta	2	3	3	3	3	14/15
Marija	2	2	3	2	2	11/15
Sofija	2	3	3	3	3	14/15
1 nekad - netiek novērots		2reti - daļēji tiek novērots		3 bieži – tiek novērots		

Darba autore ir izstrādājusi pārskatāmu diagrammu, kurā var redzēt bērnu iztēles attīstību pētījuma sākumā (skatīt 1. attēlu).

1. attēls. Iztēles attīstība pētījuma sākumā

Sacinājumi: Pēc darba autores novērojumiem pirms piedāvātajām aktivitātēm var redzēt, ka meitenēm iztēle darbojas aktīvāk kā zēniem. Lielākoties visi bērni izņemot Evu rada jau iepriekš redzētus tēlus. Ar krāsām nevēlas eksperimentēt Gustavs un Roberts. Māris vienīgais nevēlas stāstīt par savu darbu, pārējie bērni paši savu darbu pastāsta pēc skolotājas ierosinājuma vai paši pēc savas izvēles. Lielākoties visi bērni darbojas patstāvīgi, Gustavs vairākas reizes lūdz skolotājas palīdzību, viņi arī palīdz viņam pabeigt darbu. Veicot savus radošos darbus pozitīvas emocijas netiek novērotas diviem bērniem- Gustavam un Mārim, pārējiem bērniem pozitīvas emocijas tiek novērotas īslaicīgi vai visu radošā darba veikšanas laiku.

2.3. Praktiskais darbs ar bērniem

Pētījumam darba autore izvēlējās 10 bērnus, kas tobrīd regulāri apmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi. Šajā grupā ir darboties gribīgi, atvērti, dzīvespriecīgi, zinoši bērni, kurus piesaista viss jaunais un nezināmais. Visi šīs grupas bērni pirmsskolas izglītības iestādī apmeklē no 3 gadu vecuma. Vadoties pēc iepriekš veikto rezultātu analīzes, darba autore secina, ka meitenēm ir vairāk attīstīta iztēle kā zēniem. Darba autore izstrādāja trīs aktivitātes

saistībā ar zīmēšanu, lai aktivizētu bērnu iztēles attīstību. Katra zīmēšanas aktivitāte sākas ar bērnu iztēles veicināšanu caur stāstu, pasaku, dzejoli, multfilmu. Darba autore pēc izstrādātajiem kritērijiem un to rādītājiem, apkopoja bērnu iztēles attīstību pēc katras aktivitātes, pamatojoties uz novērojumiem nodarbībā un aplūkojot tuvāk bērnu darbus.

1. Pirmā darba autores izvēlētā aktivitāte bērniem saistībā ar zīmēšanu, iztēles attīstīšanai: „**Sniegavīrs**”.

○ **Izmantotie materiāli:** A4 lapa, krāsainie zīmuļi, flomāsteri, krītiņi (pēc bērnu izvēles)

○ **Darba norise:** Skolotāja ierosina visiem bērniem apsēsties aplī un tad tiek iepazīstināti ar mazu fragmentu no Margaritas Stārstes pasakas „Sniegavīrs” (skatīt 1. pielikumu). Pēc mazā fragmenta noklausīšanās bērni tiek aicināti iztēloties, kas varētu notikt tālāk pasakā. Bērni skaļi izsaka savas domas, dažas no bērnu domām:

- **Eva** - Pie sniegavīra atnāks sniegavīru dāma un viņi sāks dejot un būs priecīgi (skatīt 2. attēlu).

- **Marta** - Pie sniegavīra nāks klāt bērni un rotaļāsies ar to (skatīt 4. attēlu).

- **Kārlis** - Viņš tur stāvēs un izkusīs.

- **Kalvis**- Bērni uzceļ vēl daudz sniegavīrus, būs tur sniegavīru ģimene.

- **Gustavs**- Mēs ar tēti celtu sniegavīru (skatīt 3. attēlu).

Pēc radošā darba skolotāja ierosina noklausīties pasaku līdz galam (skatīt 2. pielikumu). Bērni labprāt vēlas noklausīties pasaku. Visi apsēžas aplī un uzmanīgi klausās pasaku. Kad skolotāja ir izlasījusi pasaku, viņa jautāja bērniem, vai viņi bija iedomājušies šādu pasakas turpinājumu un beigas. Bērniem nepatika pasakas beigas, tās neesot priecīgas un sniegavīrs pasakā ir ļauns. Šādas pasakas viņiem nepatīk un izraisa dusmas un bēdas. Lielākoties meitenes pēc darba noklausīšanās izteica negatīvas emocijas par šo pasaku, Kārlis vienīgais no bērniem teica, ka viņš zināja, ka viņš tur izkusīs, jo visi sniegavīri ziemā izkūstot.

Darba autores komentārs par bērnu pirmo radošo uzdevumu „Sniegavīrs”:

Meitene Eva šo uzdevumu veica ar prieku, jo viņai patīk zīmēt, zīmējot eksperimentēja ar krāsām, izmantoja vairāk kā trīs krāsas, radīja jaunu tēlu- sniegavīra dāmu. Zīmējot varēja ik pa laikam novērot pozitīvas emocijas Evā. Par savu darbu stāstīja ar prieku, bez skolotājas ierosināšanas stāstīt (skatīt 2. attēlu).

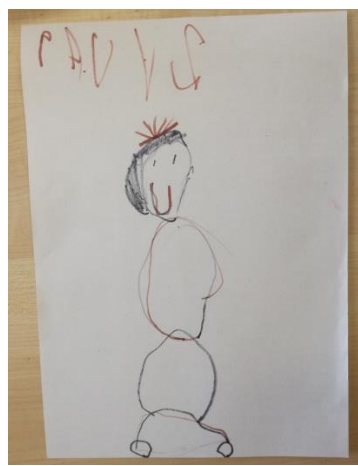
Gustavs pirmajā radošajā uzdevumā kautrējās stāstīt par savu zīmējumu, kad skolotājas vairākas reizes aicināja pastāstīt, viņš īsi par to pastāstīja. Ar krāsām Gustavs neeksperimentēja, izmantoja tikai divas krāsas brūnu un melnu krāsu (skatīt 3. attēlu).

Martai šis uzdevums ļoti patika, viņai ļoti patīkot ziema un ziemā vienmēr viņa ceļot dažādus sniegavīrus. Radošos darbu Marta veica ar prieku, pozitīvas emocijas tiek novērotas visu radošā darba procesu. Zīmējot Marta eksperimentēja ar krāsām un radīja jaunus tēlus. Par savu zīmējumu stāstīja ar lielāko prieku (skatīt 4. attēlu).

1. Bērnu darbi „Sniegavīrs”

2. attēls. Evas zīmējums „Sniegavīrs”

3. attēls. Gustava zīmējums „Sniegavīrs”

Eva- *Pie sniegavīra atnāks sniegavīru dāma un viņi sāks dejot un būs priecīgi.*

Gustavs- *Mēs ar tēti uzceltu blakus šādu sniegavīru.*

4. attēls. Martas zīmējums- „Sniegavīrs”

Marta- *Pie sniegavīra nāks klāt bērni un rotaļāsies ar to. Šeit bērni ar sniegavīru rotaļājas.*

Darba autore, pamatojoties uz novērojumiem pirmajā piedāvātajā praktiskajā darbā, apkopoja bērnu iztēles attīstību, balstoties uz iepriekš izvirzītajiem kritērijiem (skatīt 2. tabulu).

2. tabula „Sniegavīrs”

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji					Kopā
	Rada jaunus tēlus	Eksperimentē ar krāsām	Stāsta par savā darbā atspoguļoto	Darbojas patstāvīgi	Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām	
Gustavs	2	2	2	3	2	11/15
Kārlis	1	1	2	3	2	9/15
Kalvis	3	3	3	2	2	13/15
Māris	3	2	2	3	2	11/15
Roberts	3	1	2	3	2	11/15
Elza	3	3	2	3	3	13/15
Eva	3	3	3	3	3	15/15
Marta	3	3	3	3	3	15/15
Marija	3	3	2	2	3	13/15
Sofija	3	3	2	3	2	13/15
1 nekad - netiek novērots		2reti - daļēji tiek novērots		3 bieži – tiek novērots		

Secinājumi: Radošā aktivitāte bija izvēlēta atbilstoši bērnu vecumam. Šis uzdevums radīja bērnos interesi un visi bērni savā zīmējumā atspoguļoja un realizēja veicmo uzdevumu. Visi bērni iedomājās un iztēlojās kā varētu turpināties pasaka, attēloja to savos zīmējumos. Bērni aktivitātē iesaistījās ar prieku, pozitīvas emocijas bija novērojamas visiem bērniem.

2. Otrā darba autores izvēlētā aktivitātē bērniem saistībā ar zīmēšanu, iztēles attīstīšanai: „**Mana laime**”.

- **Izmantotie materiāli:** A4 lapa, krāsainie zīmuļi, flomāsteri, krītiņi (pēc bērnu izvēles)
- **Darba norise:** Bērni tiek aicināti apsēsties aplī. Skolotāja ierosina pastāstīt katru bērnu par to kā viņi šodien jūtas. Bērni stāsta, ka ir priecīgi, katrs no bērniem pastāsta kāpēc ir priecīgs:
 - **Eva** ir priecīga, jo šodien spīds saule un nelīst lietus.
 - **Kārlis** ir priecīgs, jo šodien viņš ir uzvilcis savu mīļāko krekliņu.
 - **Kalvis** ir priecīgs, jo viņš šodien kopā ar tēti dosies spēlēt bumbu.
 - **Māris** ir priecīgs, jo viņam patīk, ka šodien strādā Vīnetas audzinātāja (vārds mainīts).
 - **Marija** ir priecīga, jo viņas māsa uzdāvināja viņai lelli.
 - **Elza** ir priecīga, jo viņas mammai šodien ir dzimšanas diena.
 - **Gustavs** šodien ir priecīgs, jo atnesa uz bērnu dārzu savu rotaļu mašīnu.
 - **Marta** ir priecīga, jo viņai mamma atļāva uz dārziņu ņemt līdzi savu pasaku grāmatu, kuru audzinātāja lasīšot pusdienlaikā.
 - **Roberts** ir priecīgs, jo šodien dārziņā ir visi viņa draugi, būšot ar ko kopā rotaļāties.
 - **Sofija** ir priecīga, jo viņai mājās ir mazs sunītis.

Pēc pārrunām ar bērniem par to kā viņi šodien jūtas, skolotāja jautā bērniem vai viņi zin, kas ir laime. Ierosina aizvērt acis un iztēloties kas ir laime. Vai laime ir tas pats kas prieks, vai laimei ir seja, acis, vai tā spēj kustēties, vai tā ir liela vai maza, kāda tā izskatās? Bērni izsaka skaļi savas domas par to, kāda varētu izskatīties laime. Skolotāja aicina katru bērnu individuāli pastāstīt kāda varētu izskatīties laime, nevis runāt visiem kopā. Evas laime izskatītos kā stilīga meitene (skatīt 5. attēlu). Lielākoties visiem bērniem laime izskatījās kā dzīva būtne kā cilvēki, bet katram savādāka. Kārlim laime esot kā oranža bumba, kuru viņš mētāšot (skatīt 6. attēlu). Sofijai laime šķiet kā princeses, jo viņai tās patīk un liek būt priecīgai (skatīt 7. attēlu). Savukārt Kalvim laime būtu spēlēt bumbu kopā ar savu tēti (skatīt 8. attēlu).

Tad bērni tiek aicināti doties uz savām vietām un savu iztēloto laimi uzzīmēt. Bērni patstāvīgi izvēlas materiālus ar kādiem strādāt.

Arī šis uzdevums bērniem šķita interesants, viņi jau iepriekš bija zīmējuši kādas izskatās dusmas. Darbojoties bērni savā starpā sarunājas, komunicē. Pārrunā ko šodien darīs un ko darīja vakar kopā ar savu ģimeni, vecākiem.

Darba autores komentārs par bērnu otro radošo darbu „Mana laime”.

Šis uzdevums patika Evai, varēja novērot pozitīvas emocijas visu radošā procesa laiku. Zīmējumā izmanto vairāk kā trīs krāsas, rada iepriekš neredzētu tēlu, zīmējumā meitenei virs galvas ir uzzīmēta saule, kas nesot visiem prieku un laimi. Par savu darbu stāsta ar aizrautību (skatīt 5. attēlu).

Kārlim laime izskatās kā oranža bumba. Zīmējumā Kārlis izmanto vairākas krāsas, lielāko daļu zīmējuma lapas aizņem viņa zīmētā bumba. Kārlis par savu darbu pastāsta pēc skolotājas uzaicinājuma. Darbu veic patstāvīgi, bez skolotājas palīdzības (skatīt 6. attēlu).

Sofijai šis uzdevums ļoti patika, pozitīvas emocijas novērojamas visu radošā procesa laiku. Savā darba izmanto vairākas krāsas un darbs ir krāsains. Tiek radīti jauni tēli- fejas. Par savu darbu Sofija vēlējas stāstīt pirmā un stāstīja par to arlielu prieku (skatīt 7. attēlu).

Kalvis savu laimi uzskata, kad dosies kopā ar tēti spēlēt bumbu, tāpēc viņš zīmējumā attēloja sevi spēlējam bumbu kopā ar tēti. Par savu darbu Kalvis stāstīja ar prieku, bez skolotājas ierosinājuma pastāstīt. Veicot radošo darbu varēja novērot pozitīvas emocijas Kalvī (skatīt 8. attēlu).

2. Bērnu darbi- „Mana laime”

5. attēls. Evas zīmējums- „Mana laime”

Eva- Mana laime izskatās kā meitene, viņa ir stilīga un viņa nes visiem sauli un prieku.

6. attēls. Kārļa zīmējums- „Mana laime”

Kārlis- Mana laime ir liela oranža bumba. Viņa visur ripo un es viņu mētāšu.

7. attēls. Sofijas zīmējums- „Mana laime”

Sofija- Mana laime izskatās kā princešu fejas. Viena nevar visiem dot laimi, tāpēc viņas ir vairākas, visām ir skaistas kleitas, lai visi redz un priecājas.

8. attēls. Kalvja zīmējums- „Mana laime”

Kalvis- Man šodien būs laime, kad spēlēšu ar tēti bumbu, tā mēs spēlēsim bumbu.

Darba autore, pamatojoties uz novērojumiem otrajā piedāvātajā praktiskajā darbā, apkopoja bērnu iztēles attīstību, balstoties uz iepriekš izvirzītajiem kritērijiem (skatīt 3. tabulu).

3. tabula „Mana laime”

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji					Kopā
	Rada jaunus tēlus	Eksperimentē ar krāsām	Stāsta par savā darbā atspoguļoto	Darbojas patstāvīgi	Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām	
Gustavs	2	1	2	2	2	9/15
Kārlis	3	3	2	3	2	13/15
Kalvis	2	3	3	3	3	14/15
Māris	2	3	2	3	2	12/15
Roberts	3	3	3	3	2	14/15
Elza	2	3	3	3	3	14/15
Eva	3	3	3	3	3	15/15
Marta	2	3	3	3	3	14/15
Marija	3	3	2	3	2	13/15
Sofija	3	3	3	3	3	15/15
1 nekad - netiek novērots		2reti - daļēji tiek novērots		3 bieži – tiek novērots		

Secinājumi: Arī šī radošā aktivitāte bija izvēlēta atbilstoši bērnu vecumam. Šis uzdevums radīja bērnos interesi un visi bērni savā zīmējumā atspoguļoja un realizēja veicamo uzdevumu. Visi bērni iedomājās un iztēlojās kā varētu izskatīties viņu laime un attēloja to savos zīmējumos. Bērni aktivitātē iesaistījās ar prieku, pozitīvas emocijas bija novērojamas visiem bērniem.

4. Trešā darba autores izvēlētā aktivitāte bērniem saistībā ar zīmēšanu, iztēles attīstīšanai: „Ja nu?”

- **Izmantotie materiāli:** A4 lapa, krāsainie zīmuļi, flomāsteri, krītiņi (pēc bērnu izvēles)
- **Darba norise:** Bērni tiek aicināti sasēsties aplī un palūkoties apkārt, kādas rotaļlietas, lietas atrodas grupā. Tad skolotāja aicina bērnus iztēloties, ja nu visas šīs

lietas un citas būtu pavisam savādākas, neierastas, jocīgas, tādas kādas mēs neesam redzējuši. Skolotāja iztēles ierosināšanai min dažus piemērus, piemēram, rozā zilonis, violetas zemenes, lidojošas mašīnas, mājas. Bērni par skolotājas piemēriem sāka skaļi smieties, tas viņus uzjautrināja.

Bērnus tas ieinteresē un viņi sāk skaļi apspriesties savā starpā, diskutēt ar skolotāju par dažādām jocīgām lietām. Bērni pat skaļi smējās par savām un citu bērnu domām. Pēc Elzas domām būtu jocīgi ja visi cilvēki būtu rozā krāsā, bet viņai patīk tā krāsa (skatīt 9. attēlu). Savukārt Elza domā, ka būtu interesanti, ja būtu ļoti lielas puķes, zem kurām varētu paslēpties (skatīt 10. attēlu).

Skolotāja ierosina uzzīmēt savas iztēlotās lietas, tēlus. Bērni devās pie saviem galdiem, pa ceļam paņemot sev nepieciešamos materiālus.

Darbojoties bērni savā starpā skaļi komunicēja, smējās par savām idejām un zīmēja ar lielu aizrautību. Marta ļoti smējās par savu darbu un teica, ja nu pie bērziem augtu skujujas, ko mēs darītu un ja visas mājas būtu otrādāk (skatīt 11. attēlu). Kalvim šķiet, ka būtu ļoti jocīgi, ja mēness un saule spīdētu visu laiku (skatīt 12. attēlu).

Pēc darbu pabeigšanas katrs no bērniem pastāstīja par savu zīmējumu, zēniem vairāk zīmējumos bija attēlotas lidojošas mašīnas, dažādi roboti, nindzjas. Savukārt meitenēm biežāk zīmējumos bija attēlotas princeses, vienradži, dažādās ikdienišķas lietas savādākā izskatā. Kārlis teica, ka būtu smieklīgi, ja saulei būtu zili stari un ja kokiem būtu acis, viņi vienmēr zinātu kur ir Kārlis un ko viņš dara (skatīt 13. attēlu). Savukārt Marijai šķistu ļoti smieklīgi, ja visa zeme būtu otrādāk, debesis apakšā un koki un zeme augšā, kā gan cilvēki tad varētu paiet (skatīt 14. attēlu).

Šis uzdevums pēc darba autores novērojumiem, patika viņiem visvairāk, tas viņus uzjautrināja un bērniem bija liels prieks darboties. Katram bērnam darbojās iztēle un viņiem bija interesanti veikt šo uzdevumu. Bērni nespēja apstāties no savu ideju pārpilnības. Visi bērni darbojās ar prieku un jūta gandarījuma sajūtu pēc paveiktā darba. Vsi bērni vēlējās pedagogam pastāstīt par savu zīmējumu, bet daži bērni bija jānudina pastāstīt par savu uzdevumu, kad skolotāja aicināja visus bērnus pastāstīt par savu zīmējumu, aktīvākie bērni pirmie pastāstīja par savu darbu, bet kautrīgākajiem bērniem bija jāpajautā, jāpamudina viņi lai izstāstītu par savu darbu. Kad arī kautrīgākie bērni stāstīja par savu darbu, varēja redzēt prieku viņu acīs, ka viņem patika šis uzdevums.

Darba autores komentārs par bērnu trešo radošo darbu „Ja nu?”

Šis uzdevums šķita interesants visiem bērniem. Elzai patika šis uzdevums, viņa izmantoja vairākas krāsas, par savu zīmējumu stāstīja pēc skolotājas uzaicinājuma, darbojās

patstāvīgi, pozitīvas emocijas bija novērojamas ik pa laikam, kamēr Elza zīmēja savu zīmējumu (skatīt 9. attēlu).

Evai uzdevums patika, viņa smējās, zīmēja iepriekš jau redzētas lietas savādākā izskatā, izmantoja daudz krāsas. Par savu darbu stāstīja bez skolotājas uzaicinājuma. Darbu veica patstāvīgi (skatīt 10. attēlu).

Martas zīmējums ir krāsains, izmantoja vairākas krāsas. Marta zīmēja zīmējumu patstāvīgi, bez skolotājas palīdzības, paralēli zīmēšanai viņa sarunājās ar grupas biedriem. Marta vēlējās stāstīt par savu zīmējumu, skolotājai nevajadzēja pamudināt Martu stāstīt (skatīt 11. attēlu).

Kalvja zīmējums ir gaišs, ik pa laikam bija novērojamas pozitīvas emocijas, kad Kalvis pildīja uzdevumu. Kalvis darbu veica patstāvīgi, par savu darbu pastāstīja pēc skolotājas uzaicinājuma (skatīt 12. attēlu).

Kārlis zīmējumā izmantoja vairākas krāsas, radīja jaunus tēlus, par zīmējumu pastāstīt viņu mudināja skolotāja un veicot radošo darbu Kārlis pozitīvas emocijas izrādīja nedaudz (skatīt 13. attēlu).

Marija šo uzdevumu pildīja ar prieku, izmantoja vairākas krāsas. No sākuma viņa uzzīmēja parastu zīmējumu, bet kas viņa par to stāstīja, viņa pagriezta to otrādi un teica, ka šādi viņš esot jāskatās. Darbu Marija veica patstāvīgi bez skolotājas iesaistīšanās (skatīt 14. attēlu).

3. Bērnu darbi „Ja nu?”

9. attēls. Elzas zīmējums- „Ja nu?”

Elza- Būtu ļoti jocīgi, ja visi cilvēki būtu rozā krāsa un apkārt staigātu milzīgi neredzami eži. Kas notiktu ja ezis uzietu kādam virsū?

10. attēls. Evas zīmējums- „Ja nu?”

Eva- Jocīgi būtu, kaktli sāktu lidot un būtu šādas lielas puķes. Zem viņām varētu paslēpties no lietus. Un ja būtu tik lieli tomāti? Vai ja šķīvji lidotu, nebūtu jāiet uz virtuvi viņiem pakaļ. Eva smejas.

11. attēls. Martas zīmējums- „Ja nu?”

Marta- *Iedomājies, ja uz bērziem augtu skujas nevis lapas, tas būtu smieklīgi. Ja būtu konču puķes, varētu iet un ēst, nebūtu jāpērk veikalā vai ja visas mājas būtu otrādāk tā kā Lietuvā. Mēs tācu nevarētu tādās pagulēt.*

12. attēls. Kalvja zīmējums- „Ja nu?”

Kalvis- *Ja saule spīdētu te lejā pie mums, te būtu karsti un mēness spīd visu laiku un neviens nezinātu vai ir diena vai nakts. Saulē taču būtu karsti un viņa ir ļoti spoža.*

13. attēls. Kārļa zīmējums- „Ja nu?”

Kārlis- *Ja saulei būtu zili stari, tas būtu smieklīgi. Un puķes būtu tikpat lieli kā koki, ja nu kokiem būtu acis, viņi zinātu kur es esmu.*

14. attēls. Marijas zīmējums- „Ja nu?”

Marija- *Būtu ļoti smieklīgi, ja viss būtu otrādi, zeme augšā un saule un mākoņi apakšā. Bites lidotu kājām gaisā.*

Bērni šos darbu veica patstāvīgi, izmantoja vairākas krāsas un uzdevums sagādāja bērniem pozitīvas emocijas, tās varēja novērtos darba gaitā visiem bērniem. Pedagoģs pēc šī darba secina, ka iespējams šis darbs būtu veiksmīgāks, ja būtu piemēlēta atbilstoša pasaka vai kāds stāsts par šo tēmu. Kopumā uzdevums bērniem patika un par savā zīmējumā attēloto pastāstīja visibērni.

Darba autore, pamatojoties uz novērojumiem trešajā piedāvātajā praktiskajā darbā, apkopojā bērnu iztēles attīstību, balstoties uz iepriekš izvirzītajiem kritērijiem (skatīt 4. tabulu).

4.tabula „Ja nu?”

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji					Kopā
	Rada jaunus tēlus	Eksperimentē ar krāsām	Stāsta par savā darbā atspoguļoto	Darbojas patstāvīgi	Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām	
Gustavs	3	3	2	2	2	12/15
Kārlis	3	3	2	3	2	13/15
Kalvis	2	3	2	3	2	12/15
Māris	3	3	2	3	2	13/15
Roberts	2	3	3	3	3	14/15
Elza	3	3	2	3	2	13/15
Eva	2	3	3	3	2	13/15
Marta	3	3	3	3	3	15/15
Marija	2	3	2	3	3	13/15
Sofija	3	3	3	3	3	15/15
1 nekad - netiek novērots		2reti - daļēji tiek novērots		3 bieži – tiek novērots		

Secinājumi: Arī šī radošā aktivitāte bija izvēlēta atbilstoši bērnu vecumam. Šis uzdevums radīja bērnos interesi, pozitīvas emocijas, smieklus un visi bērni savā zīmējumā atspoguļoja un realizēja veicmo uzdevumu. Visi bērni iedomājās un iztēlojās kas varētu izskatīties savādāk, jocīgāk, vai kas varētu būt tāds, kas nav vēl redzēts, attēloja savas idejas un iztēlotos tēlus zīmējumā. Bērni aktivitātē iesaistījās ar prieku, pozitīvas emocijas varēja novērot visiem bērniem.

Darba autore veica novērojumus arī pēc viņas piedāvātajām aktivitātēm, kā bērnu iztēle darbojas pēc praktiskajiem darbiem. Darba autore, balstoties uz iepriekš izvirzītajiem kritērijiem, apkopja kāda bērnu iztēles attīstība pēc praktiskajām darbībām, vērojot bērnus rīta cēlienā un zīmēšanas nodarbībā (skatīt 5. tabulu).

5.tabula Iztēles attīstība pētījuma beigās

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji					Kopā
	Rada jaunus tēlus	Eksperimentē ar krāsām	Stāsta par savā darbā atspoguļoto	Darbojas patstāvīgi	Radošo darbu veic ar pozitīvām emocijām	
Gustavs	2	2	2	3	2	11/15
Kārlis	3	3	2	3	2	14/15
Kalvis	3	3	3	3	3	15/15
Māris	2	3	3	3	3	14/15
Roberts	2	3	2	3	3	13/15
Elza	3	3	3	3	3	15/15
Eva	3	3	3	3	3	15/15
Marta	3	3	3	3	3	15/15
Marija	2	3	2	3	3	13/15
Sofija	3	3	3	3	3	15/15
1 nekad - netiek novērots		2reti - daļēji tiek novērots		3 bieži – tiek novērots		

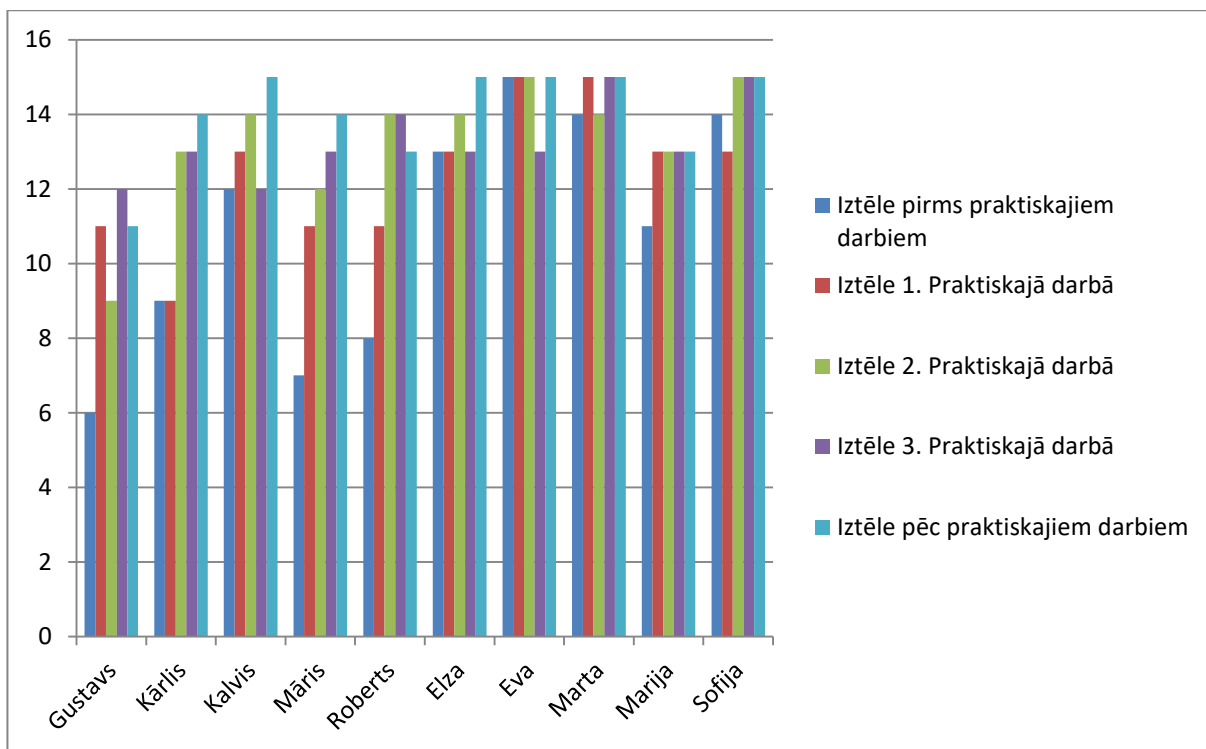
Secinājumi: Darba autore secina, ka pēc praktiskajām darbībām, bērni ir palikuši drošāki un arī viņu iztēle ir attīstījusies, bērni vairāk zīmē un iztēlojas dažādas lietas, sarunājas savā starpā pārrunājot savus darbus. Vairākas dienas pēc trešās piedāvātās aktivitātes, bērni zīmēju dažādus zīmējumus, kas varētu būt savādāk un kā tas varētu izskatīties.

Darba autore apkopojā visu veikto novērojumu rezultātus kopīgā tabulā, lai varētu pārskatāmi redzēt, kad bērnu iztēle darbojās visvairāk (skatīt 6. tabulu).

6.tabula Iztēles attīstība visos novērojumos.

Bērna vārds	Iztēle pirms praktiskajiem darbiem	Iztēle 1. Praktiskajā darbā	Iztēle 2. Praktiskajā darbā	Iztēle 3. Praktiskajā darbā	Iztēle pēc praktiskajiem darbiem
Gustavs	6	11	9	12	11
Kārlis	9	9	14	13	14
Kalvis	12	13	14	12	15
Māris	7	11	12	13	14
Roberts	8	11	14	14	13
Elza	13	13	14	13	15
Eva	15	15	15	13	15
Marta	14	15	14	15	15
Marija	11	13	13	13	13
Sofija	14	13	15	15	15

Balstoties pēc 5. tabulas datiem, darba autore izveidoja pārskatāmu diagrammu, kurā var redzēt, kurā no darba autores novērojumiem/ praktiskajām darbībām bērnu iztēle bijusi aktīvāka.

15. Attēls. Iztēles attīstība visus darba autoru novērojumos.

Secinājumi: Pēc šīs diagrammas var secināt, ka vismazākā iztēles attīstība ir novērota Gustavam, viņu skolotāja darboties mudināja vairākkārt. Meitenēm iztēles attīstība ir mainījusies, vislielākā iztēles attīstība ir novērojama Evai, Martai un Sofijai. No zēniem iztēle visvairāk attīstīta Kalvim, viņam patika visi radošie darbi. Pētnieciskā darba sākumā visiem bērniem iztēles attīstība bija zemāka nekā pēc praktiskajiem darbiem. Bērniem patīk radoši darbi, radoši izpausties zīmējot.

Ieteikumi

Lai veicinātu bērnam iztēli darba autore iesaka:

- Nodrošināt bērnam labvēlīgu vidi iztēles rosināšanai, mazāk lietot mūsdienu tehnoloģijaskas jau piedāvā savas komandas.
- Lai rosinātu iztēli, lasīt bērniem pasakas, dzejoļus, stāstus, kur pēc tam pārrunāt kā bērns domā, kāds ir bijis pasakas/ stāsta varonis.
- Lai veicinātu iztēli sākumā ir jāattīsta sīkās rokas muskulatūra. Likt bērniem zīmēt aplīšus, vilkt švīkas u.t.t.
- Piedāvāt bērniem iztēloties dažādas situācijas, uzzīmēt un pēc tam izskaidrot ko ir uzzīmējis. Zīmējums var būt mazas svītras vai švīkas, savilkti aplī u.t.t. Bet likt bērnam pastāstīt par savu zīmējumu, fantazēt, lai kas tur arī būtu uzzīmēts.
- Sadarboties ar bērna vecākiem, rosināt bērna vecākos interesi par bērna radošumu. Iesaistīt viņus dažādos darba tapšanas procesos.
- Pedagogam darboties radoši, būt ar jaunām idejām, pieņemamām metodēm u.t.t..
- Pedagogam ir jānovērtē bērna iztēli ar uzslavām, pamudinājumiem, ieteikumiem, kas ir ļoti svarīgi bērnam.

Secinājumi

Bakalaura darba mērķis bija 5-6 gadīgu bērnu iztēles attīstības sekmēšana zīmēšanā.

Darbā tika izpētīta literatūra par iztēles teorētisko pamatojumu, noskaidroti iztēles veidi, 5-6 gadīgu bērnu iztēles īpatnības, tehniskie paņēmieni un metodes, kā veiksmīgāk sekmēt iztēli zīmēšanas nodarbībā.

Pēc darbā atspoguļotā var redzēt, ka visi bērni ir iztēles bagāti, cits vairāk, cits mazāk, jo neattīsta savu iztēli. Bērni ir vairāk jāmotivē darboties, jārosina bērnu iztēle, piedāvājot viņiem radošus uzdevumus. Darba autore uzskata, ka mums ikvienam ir dota iztēle jau no mazotnes, tikai mums viņa ir jāattīsta un jāpilnveido un to var veikt, piemēram, biežāk lasot grāmatas.

Ja bērnam ir radoša, spilgta personība, tad viņam ir tikpat radoša iztēle, kas pārādās bērna darbos. Šajos radošajos darbos bērni atspoguļoja savas iekšējās emocijas, jūtas, pārdzīvojumus.

Pedagogs ir tas cilvēks, kuram ir jāizanalizē katra bērna dotumi un spējas, viņam ir jāizvēlas attecīgās darba metodes un tehniskie paņēmieni, lai sekmīgāk norisinātos bērnu radošais darbs. Pedagogam arī ir jābūt radošam, jāizvēlas jaunas metodes kā iedrošināt bērnu darboties.

Mācību videi arī ir liela nozīme iztēles attīstībā. Tai ir jābūt atbilstoši, lai bērns varētu augt un attīstīties. Bērnam ir jābūt pieejai visiem materiāliem, lai viņš var turpināt savu radošo darbu, ja tas netika pabeigts.

Pēc pētījuma datiem var secināt, ka pētījumā izmantotie kritēriji atbilst piecu līdz sešus gadus vecu bērnu iztēlei un veiksmīgi, kārtīgi saplānotas nodarbības veicina un sekmē bērnu iztēles attīstību zīmēšanas nodarbībā.

Pētījuma izvirzītā hipotēze, ka 5-6 gadīgu bērnu iztēles attīstīšana zīmēšanā tiks sekmēta, ja: tiks ievērota bērnu attīstības likumsakarības; daudzveidīgi paņēmieni zīmēšanā apstiprinājās.

Darba autore vēl secina, ka turpmākajā darbā ar bērniem rūpīgāk izvēlēties atbilstošus uzdevumus bērniem, lai radošajā darba procesā aktīvi iesaistītos vairāki grupas bērni.

Literatūras un informācijas avotu saraksts

3. Anspaks, J. (2004). *Mākslas pedagoģija. 1. daļa*. Rīga: RaKa.
4. Anspaks, J. (2006). *Mākslas pedagoģija. 2. daļa*. Teorija. Prakse. Rīga: RaKa.
5. Avotiņš, V., Prindule, L., Upmane, Z. (1981). *Bērnu attīstība mācību un audzināšanas procesā*. Rīga: Zvaigzne
6. Duffy, B. (2006). *Supporting Creativity and Imagination in the Early Years*. Open University Press
7. Edwards, B.(1987) *Dawning On The Artist Within*. (An Inspirational and Practical Guide to Increasing Your Creative Powers) by Betty Edwards. New York.
8. Edwards, C. P., and K. Springate. (1993). Inviting Children into Project Work. *Dimensions of Early Childhood* 22(1), 9-12.
9. Elnebija I., Zviedrijas „Glābiet bērnus” (1993) *Pakāpieni bērna attīstībā Latvijas „Glābiet bērnus sadarbība s-bu „Pētergailis”*
10. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa
11. Frīdenberga, B. (2003). *Vizuālā māksla pirmsskolā* Rīga: RaKa
12. Goldmane, E. (2009). *Krāsas bērna apkārtnē*. Psiholoģija ģimenei un skolai. 03(#38), 22-25.
13. Hibnere, V. (1977). *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija* Rīga: Zvaigzne
14. Hibnere, V. (1983). *Bērnu dekoratīvie darbi* Rīga: Zvaigzne
15. Hibnere, V. (1998). *Bērnu vizuālā darbība, 1. daļa* Rīga: Raka
16. Hibnere, V. (2000). *Bērnu vizuālā darbība, 2. daļa* Rīga: Raka
https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/verteshana_pirmsskola.pdf
17. Kagaine, Z. (2005). *Tēlainā domāšana vizuālajā mākslā* Rīga: Zvaigzne ABC
18. Kagaine, Z. (2006). *Radošā domāšana vizuālajā mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC
19. Kalēja- Gasparoviča, D. (2000). *Vizuālā māksla- vērtība studentu kreativitātes attīstībā*. Skolotājs pieredze, teorija, prakse. 5(23), 45-48.
20. Kārļgrēns, F. (2008). *Valdorfa pedagoģija*. Rīga: Jumava.
21. Lark, K. (1994). How Do Caterpillars Make Cocoons? An Adaptation of the Reggio Emilia Approach to a Kindergarten Science Project. *Dimensions of Early Childhood* 22(3), 5-9.
22. Latvijas republikas tiesību akti. (2012). *Noteikumi par valsts pirmsskolas izgīlības vadlīnijām*. Rīga: Ministru kabinets. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=250854>
23. Likona T. (2000) *Bērna audzināšana No dzimšanas brīža līdz pusaudžu gadiem* Rīga: Avots
24. Mayesky, M. (2015). *Creative Activities and Curricukum for Young Children*. USA: Wadsworth Publishing.

25. Māmiņu klubs. (2015). *Uzmini, kā iemācīt bērnam zīmēt!* Rīga: SIA „Lietišķā kreativitātes grupa”. Pieejams: <http://www.maminuklubs.lv/pirmsskola/uzzini-ka-iemacit-bernam-zimet-18739/>
26. Miķelsone, I. (2003). *Es gribu iet skolā. Tēlotājdarbība pirmsskolā.* Rīga: Puse Plus.
27. Ozoliņa Nucho, A., Vidnere, M. (1999). *Māksla pašatklāsmē.* Rīga: izdevniecība ABC
28. Ozoliņa Nucho, A., Vidnere, M. (2000). *Iztēles psiholoģija.* Rīga: AGB
29. Pētersone, E. (2008/ 03-04). *Iztēles veicināšanas iespējasvizuālās mākslas nodarbības 5-6 gadus veciem bērniem.* Psiholoģija ģimenei un skolai. (#28-29). 50- 57.
30. Piaget, J., Inhelder, B. (1971). *Mental Imagery and the Child.* New York: Basic Books.
31. Plotnieks, I. (1988). *Psiholoģija ģimenē* Rīga: Zvaigzne
32. Randoha, A. (2015). *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā.* Rīga: Raka
33. Randoha, A. (2015). *Pirmsskolēna vizuālo spēju pilnveide tēlotājdarbībā.* RPIVA, Rīga, Latvija.
34. Rankin, B. (1995). Displaying Children's Work. *Scholastic Early Childhood Today* (Feb), 3435
35. Ruģēna, A. (2009). *Vizuālās mākslas nodarbību iespējas humāno vērtību attīstīšanā jaunākajā skolas vecumā.* Psiholoģija ģimenei un skolai. 08(#43). 32-38.
36. Stāraste, M. (2003). *Margaritas kalendārs 2004.* Talsu tipogrāfija: Annele
37. Svence G. (1999). *Attīstības psiholoģija.* Rīga: Zvaigzne ABC
38. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagogijā.* Rīga: RaKa
39. Šteinberga, A. (2011). *Pedagoģiskā psiholoģija augstskolā.* Rīga: RTU.
40. Upmane, Z. (1983). *Mēs un mūsu bērni.* Rīga: Zvaigzne
41. Uzdevumi.lv. (2018). *Vizuālā skola/ Vizuālā māksla/ 9. Klase/ Definīcijas.* Rīga: Digitālais mācību līdzeklis. Pieejams: <http://www.uzdevumi.lv/p/vizuala-maksa/9-klase/definicijas-1106/re-8c462377-4b20-456a-ac27-c3dab0183611/>
42. Valsts izglītības satura centrs. (2011). *Bērna sasniegumu vērtēšana pirmsskolā.* Rīga: apgāds Mansdarbs. Pieejams:
43. Valsts izglītības satura centrs. (2017). *Skola 2030. Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts.* Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija. Pieejams: <https://domaundari.lv/cepure/Macibu%20satura%20un%20pieejas%20apraksts.pdf>
44. Vidnere, M. (2015). *Iztēle: psiholoģija un terapija.* Rīga: Raka
45. Vorobjovs, A. (2000). *Vispārīgā psiholoģija.* Rīga: SIA izglītības soļi
46. Vuorinens, R., Tūnala, E. (1999). *Psiholoģijas pamati, Cilvēka attīstības posmi* Rīga: Zvaigzne ABC

47. Vuorinens, R., Tūnala, E., Mikonens, V. (1998). *Psiholoģijas pamati PSIHE-GARĪGĀ PASAULE*. Rīga: Zvaigzne ABC
48. Zelmenis, V. (1981). *Pedagoģija ģimenē* Rīga: Zvaigzne
49. Zelmenis, V. (1991). *Īss pedagoģijas kurss*. Rīga: Zvaigzne.
50. Žukovs, L. (1997). *Ievads psiholoģijā (pamatkurss)*. Rīga: RaKa
51. Арнхейм, Р. (1974) *Искусство и визуальное восприятие*. Москва: Прогресс.
52. Виготский, Л.С. (1991). *Воображение и творчество в детском возрасте*. Москва: Просвещение.

Pielikums

1. *Fragments no Margaritas kalendārs 2004 - „Sniegavīrs”.*

Laukmalā uzradās sniegavīrs. Viņu bija uzvēlušī bērni. Tam bija sārts burkāna deguns, četras melnas ogļu pogas uz krūtīm un rokā pamatīga zaru slotā.

Sniegavīru drīz vien pamanīja zvēriņi un putni. Ziņkārīgie zvirbuļi uzmetās tam uz pleciem, un žagata uztupās uz viņa slotas.

Zvēriņi un putni bija priecīgi, ka atraduši jaunu draugu.

2. *Pasakas turpinājums no Margaritas kalendārs 2004- „Sniegavīrs”.*

- Atnāciet drīz atkal,- sniegavīrs aicināja,- es jūs gaidīšu.

Aiz sniega klajuma bija māja. Pie mājas pagalms, pa kuru staigāja cilvēki.

- Vai re,- viņš pārsteigts iesaucās,- es taču izskatos viņiem līdzīgs. Es esmu cilvēks!

No rīta sniegavīru atmodināja putni.

- Rīts! Labs rīts!- žadzināja žagata un raudzīja uztupties uz sniegavīra slotas.

- Brīt! Brīt!- jautri čivināja zvirbuļi un gribēja uzmeties sniegavīram uz pleciem.

Bet viņš tiem īgni uzbrēca:

- Lieciet man mieru! Negribu ar jums vairs draudzēties.

- Žag, žag!- žagata pārsteigta iesaucās.- Kāpēc tad pēkšņi tā?

- Esmu cilvēks,- sniegavīrs atteica, degunu lepni izslējis. Man nav ar jums, tādiem gaisekļiem, ko piņķēties.

Tas nu aizskāra putnu godu. Viņi apvainojās un aizlidoja.

Vēlāk attecēja vāvere un sermuliņš. Viņi nesa sveicienus no gāršs.

- Kam man jūsu gārša!- sniegavīrs nevērīgi atcirta.- Es esmu cilvēks.

Sniegavīrs bija vāveri un sermuliņu dziļi apvainojis. Viņi pagala sašutuši, atstāja sniegavīru un nolēma, ka tādu augstprāti vairs neapciemtos.

Kad pie sniegavīra vairs neviens nenāca, tad viņš nodomāja: „Nav man te ko ilgāk vienam nīkt. Esmu taču cilvēks un došos pie viņiem.”

Atskrēja vējelis un raustīja sniegavīra slotu.

- Paklau,- sniegavīrs uzrunāja vējeli,- palīdzi man tikt ārā no sniega. Esmu cilvēks un gribu iet pie citiem cilvēkiem.

Vējelis bija ar mieru. Aprīņoja sniegavīru un tad, pūta sniegavīram virsū, cik jaudāja.
Bet nekā.

- Tu man par smagu,- vējelis nošalca un aizlidoja tālāk.

Kur gan ņemt vēl kādu palīgu? Vai re,- no pamales kāds brida pa sniegu uz šo pusi.

Tas bija Atkusnis.

Atkusnis pār kupenām slāja pie sniegavīra.

- Gribu pie cilvēkiem. Izraus steigšus mani no sniega!- sniegavīrs uzstāja.

Atkusnis palēnām sāka savu darbu. Sniegavīrs gaidīja, kad beidzot tiks brīvs. Bet gaidīšana tā ieilga, ka viņš iesnaudās. Tā pagāja nakts.

Bet no rīta- kas tad tas?- sniegavīrs sabrucis. Ap viņu liela peļķe. Tajā mirka slota, burkāns un peldēja četri ogles gabaliņi.